

БРАНИЧ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАШТУПНИКА У СРБИЈИ

ИЗЛАЗИ: 1. и 16. сваког месеца.	ОДГОВОРНИ УРЕДНИК: Милан Ст. Марковић ПРАВОЗАШТУПНИК	УРЕДНИШТВО: Дубровачка улица број 18.
---------------------------------------	--	---

ПРИМЕРИ СТАРОГ СРПСКОГ ПРАВОСУЂА.

(Наставак чланку у бр. 17.)

6. Смрт копилета.

Стајка, по удаји за Стојимира, сина Ивка Стојановића из Затоње, пожаревачке нахије, у четвртном месецу роди дете, зачето са Марком Петронијевићем из Затоње, за кога не хте поћи јер је био сиромашног стања Кмет Рајко Матић, старање над породиљом и дететом повери свекрви по њеном пристанку, а свекру заповеди да дозове свештеника и дете крсти. Они не учине по овој наредби, но дете умре без довољне неге некрштено, после два дана. Породиља га крадом баца у Дунав из празноверице „ако се дете некрштено закопа, да ће село град побити“.

Рјешеније. „Сматрајући Суд Народњи преднаведени(х) преступника по наособ важност преступленија њи(х)овог, рјешава :

— да свекр *Ивко*, који је сна(х)у из куће истерати хотјео, и којег је највећа дужност била о дјетету настојавати да се оно крсти, и по возможности поне у Дунав да се не баца, сачувати; и који није хотјео кмета свог послушати свештеника дозвати и дјете дати крстити — казни 50 штапа претрши, који ако је болестан да се остави док оздрави, а по оздрављењу рјешену казан да претри.

— свекрва *Стојана*, такође која је пренебрегла рођено дјете гледати и чувати, која је само пелене к сна(с)и бацила; и што поне јавила није кмету или свештенику

да је дјете болесно и да се крсти — да иретриш по тјелу 50 канџија.

— *прељубодјејица Стајка*, која је пређе бракосочетанија свог с другим смјешеније имала, затруднила, и што за оног поћи није хотјела, него другог мужа себи тражила; и зато што дјете чувати пренебрегла је, а особито што га је мртва у Дунав својевољно бацила, — да се с 50 канџија казни, по оздрављенију ако је болесна.

— *Кмет пак затоњски Рајко Матић*, који је пренебрегао издату му заповјест односно прељубодјејица и беззаконо рођене дјеце, заслужује казни жестоку. Но будући брани га јединствено то, што је се свекрва блуднице, дјетета примила, којој он једанпут заповједио је да дјете чува и крстити да, — у ономе се кмет могао и преварити у надежди, да ће се онако као што је заповједио свршити. Зато да се кмет *Рајко само рјечма усовјетује*, и да му се строго запрети, да у будушче у подобним случајевима издате заповјести касателно прељубодјејица и беззаконо рођене дјеце набљудава, и на то смотреније да има.“

„Над свима преднаведеним преступницима рјешена им казни у чаршији пазарним даном да се изврши; а потом кућама својим да се отпусте. 16. Августа 1828. године № 12 у Крагујевцу.“

* * *

По Душанову законуку, убица свога чела, плаћао је главом. Казна је извршивана страшним начином — спаљивањем (члан 147). Ово је правило важило без сумње и за убиства копилади; јер из тога доба немамо друге нарочите одредбе.

Губитком политичке слободе, затим и црквеног центра, српски је народ дуго времена био лишен моралне основице, у свом личном и породичном напредовању. За турско-аустријских ратова био је растериван са вековног огњишта у збегове. Тим поводом одавао се разузданом животу, у ком су ницали сви могући друштвени пороци оног доба. Цркве и манастири беху порушени или опустели, и народ је поступно опадао у својој хришћанској вери, а с тим и у моралу. Отуда се у његовој средини почну јављати двоженство (стара наша навада неманић-

www.unibooks.org

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

говс порекла), невенчана спаривања, отмичарски бракови, прељуба, рађање и убијање копилади и т. д.

У мирном добу, црквени поглавари и представници грађанске власти, настојавали су, да се искорене ове неморалне појаве. Наредбе, које су издаване у тој цели, сачуване су у приличном броју. Саопштавамо их на овом месту, као прилог наведеном случају чедоубиства. Њихов хронолошки ред прекида се одредбама наших данашњих закона.

Посланицом пећког патријарха Арсенија Чарнојевића (по очуваном препису од 1692. године), опомињу се српска племена у Црној Гори и Херцеговини за разуздано живљење, овако. . . . „И немојте узимати за жене рођакиње, и своје снахе и куме; и по двије жене држати; и за живота мужа жене узимати; и у посте се женити кад закон божи не пише.“

На црквено-народном сабору у Мају 1730. године, у Београду, усвојено је било, да се строго казне, који се венчавају тајно без знања духовне власти, или у Турској; као и случајеви многоженства и отмичарских бракова.

На доцнијем црквено-народном сабору у Јуну 1769. у Сремским Карловцима, примљена је одлука: да се не казне ни бију девојка или удовица, ако роди дете; јер у страху од казне могу да убију дете или себе.

По Црногорском законнику Св. Петра, од 18. Октобра 1798. године, сматран је као насилни убица преступник, који узме жену поред жива мужа или отме девојку. Протериван је из земље као незаконик и грабилац туђе деце. Имање му је конфисковано и дељено.

О нашем устанку 1804. године, по казненој уредби, коју је саставио прота Матија Ненадовић, кажњени су шибом отмичар девојке, кум и стари сват; а остали помагачи добијали су батине.

У Кара-Ђорђевим уредбама налазимо о истој ствари следећих прописа:

— И онај, који девојку отме на силу, да се ухвати и старешини у руке преда, а затим да се смртном каштигом каштигује. И поп, који би се усудио да венча отету девојку, свештенства хоће лишен бити.

— Да се казни великом казном отац, ако кћер не уда на време, већ она роди копице.

— Момак, који учини „непочинство и нечисто“ с девојком, да се казни са 100 батина, а девојка са 50 канџија, први пут; а за другу погрешку „у воду хоћеу бачени бити.“

— Жена или девојка која роди копиле, да се не усуди удавити га, но слободно нека га храни. Или ако јој је *всма* стидно, то може однети га и оставити на путу, куд људи сваки час пролазе; и који год наиђе примиће га и хранити. Ако би се усудила удавити дете, то се и она осуђује на смрт без икакве даље милости, јер је убила човека на свету. — У истом смислу гласи и члан 74. у доцнијем Даниловом Законику: „ако би се догодило, да која удовица или девојка или друга која жена, за покрити своју срамоту, заблуди да дијете своје задави, то се таква гријешница има осудити на смрт.“

Уредбом Књаза Милоша од 10. Маја 1818. године, забрањено је било родитељима или сродницима да натерују девојку у брак са момком кога не ће; уређено је, да се више од 25 гроша у девојачку кућу не узима ни у каквим стварима, и ни под каквим називом; запређено је *„строжајише и под изубленијем живота отимање девојака, које се за другу роиство почитује, као и отбеживање девојака“*. Та је уредба најстроже понављана упутима Књаза Милоша од 21. Нов. 1819., од 7. Јула 1820. № 929. и од 1. Децембра 1820. № 1573. Отмичар је плаћао главом на вешалима; његови су помагачи били кажњени најљућим бојем и апсом у тамници и гвожђу за годину дана и више, а по издржању казне и са 100 батина. Момак, који прими добеглицу, осуђиван је на годину дана робије у гвожђу; а свештеник, који венча отету или добеглу девојку, лишаван је чина.

Код свега настајања власти, предузимане мере остале су без успеха. Место поправке народног морала, избјиху преступи блуда у већим размерама са својим страшним последицама. То стање обележава српски законодавац овако: *„блудодјелнице илод својег престуциленија различитим начитом море, и без сваког сожаленија скотозима да га поједу, бацају, или под земљу сакрити старају се, да би сотил, како се правдају, илод свој пред свејтом сакриле“*. Није помогла ни смртна казна, којом је по књажеву одобрењу, кажњено неколико таквих преступница, у цељи застрашења

Пошто строгост закона није умалила преступе, Књаз Милош је, по предлогу Народног Суда издао ову другу уредбу: „да ће преступница од сваке казни за учињено преступленије слободна бити, ако дјете у животу сачувала и хранила га буде. К тому, да ће онај преступодјеј који је смјешеније с дјевојком имао, истој сав удадбени и на приштаније дјетета учињени трошак платити.“ И ова је уредба остала без успеха. Преступнице су остављале своју децу у животу само неколико дана, докле се кметови не увере да су дошла на свет жива и очувана. Затим су их *давиле*, под изговором да су угинула природном смрћу.

Уверен о неуспеху свију предњих мера, Књаз Милош је 9. Јуна 1827. под № 804. потврдио следеће „Објављеније“ Суда Народног од 8. Јуна исте године № 405. Њиме се сва тежња моралне и материјалне одговорности, за догођене преступе, меће на родитеље и власти.

1. „Родитељи и сваки под чијом су влашћу и надзором деца дужни су да их чувају од преступа блуда, употребљујући над њима ону строгост, коју су некад употребљавали наши стари; и избегавајући свакојакв скврне речи и приповетке, којима се младеж највише води саблазни и преступима“.

2. „Деси ли се случај да деца погреше, дужни су родитељи одмах да јаве свом сеоском кмету, а кмет кнезу од кнежине и месном свештенику“.

3. „Предња лица, чим дознаду од родитеља или кога другог, да је која девојка или удовица у селу трудна, без сваког одуговлачења да оду дотичној кући, и старање над преступницом повере којој вештој и богобојажљивој старици, да не би каквом мајсторијом избацила зачедак. О самом порођају да се ова старица налази код преступнице, непрестано и неоступно. Кнез од кнежине доставља случај магистрату са извешћем, у којем се селу и у чијој кући догодио овај случај, и у ком се добу од прилике може очекивати порођај“.

4. „Нахијски магистрат, чим прими извешће, мора се постарати да се за времена нађе дојкиња, такође часна и богобојажљива. Пошто се дете роди и очува десетину дана, мати, бабица и сеоски кмет доносе га магистрату, а магистрат га предаје погођеној дојкињи“.

5. „Дојкиња је дужна одржавати дете у чистоти и хранити га, под непрестаним надзором магистрата, и одговара пред влашћу за сваки подозриви случај.“

6. „И бабици и дојкињи, њихове услуге плаћа магистрат из своје касе; а после тај издатак наплаћује из куће оба преступника“.

7. „Све именоване власти дужне су тачним вршењем ових наредба, да уредно настају, да се сачува нерасудна младеж од порока блуда, невина деца од жестоке смрти, а наш народ од божје казне. „Ибо убиство незаконе дјеце, јест како и свако друго убиство смртни грјех, који отлашченије од самог Бога иште“.

8. „Село, у коме се деси уморство копилета ма којим начином платиће 500 гроша казне. Зато, нека цело село настојава, да се дете одржи у животу, док се не преда магистрату“.

9. „Убица детета, и сваки саучесник у томе, биће најстроже кажњени по грађанским законима.“

10. „Блуд, и отуд последујућа убиства, порађају се највише отуда, што родитељи синове и кћери не жене и удају на време; и што се нико не може оженити без знатног трошка, који родитељи истезају од зетова за своје кћери. Ако падне у наведену погрешку девојка, која је била прошена, а родитељи је нису дали ма из какве побуде осем сродства, биће родитељи кажњени жешће но и сама преступница. Овакву срамоту и највећи грех, могу избећи родитељи, ако удају своје кћери на време, и не ишту од зетова дарове, по рђавом обичају, који се још држи¹⁾).

По овој је уредби изрекао казну Народни Суд над лицима, у приказаном примеру. У другом рани ем од 13.

1) Мој критички извод из преписа П. Кнежевића у броју 1. Максимовићева „Права“ од 1836. године.

Други дописи препис, саопштио је М. Ђ. Милићевић у XVII. Споменнику Кр. Срп Академије Наука, са неким разликама нарочито у датуму и нумери документа (стр. 19.)

Најновији препис у књизи „Финансије и установе обновљене Србије до 1842. године“, има свега 8 тачака, и иде за првим преписом до 7. тачке закључно. Осма тачка његова, доноси одобрење Књаза Милоша и Народнoг Суда, да духовне власти могу проклињати и одлучити од цркве жену или мужа, који без духовне дозволе напуштају или одмоне законох друга, и наставе невенчани живот са другим лицем. Даљих тачака нема у овом препису (стр. 600).

Јуна 1828. г. № 328. изречена је казна од 50 батина над Анђелијом и Степанијом, матерама преступница Госпаве и Саре. „Будући матере своју дјецу не чувају, нити на такову позорствују, које свагда више што на својој дјечи примјетити могу, него њихови отцеви, који, занимајући се пољским радом као гости своје куће назвати се могу; зато и нису у састојанију тако добро на своју дјецу позорствовати како матере. Оне без сваког сумњенија на својим кћерима кад су трудне, кад ли пак нису, познати могу; и да им се оне по виду месечног чишченија њи(х)овог, укрити ни затајати не могу. То свак знаде, и кад се већ преко свег матерњег старанија и чувања кћери сзоје, опет несрећан случај догоди, и она затрудни, а матере неће својим мјестним кметовима или свјашченицима да јављају; него јошт за укрити такви грјех кћери своје трудне предају другим поштенним људима, а блудодјеје укривају, — то су такве матере криве.“

Рођајем копилета обрамоћени муж, ако задржи жену, имао је права на новчану накнаду, коју су му плаћали сваки за се љубочинац и отац девојке, у суми коју одреди суд (решење Нар. Суда од 26. Јуна 1828. № 363. и од 28. Јуна исте године № 369.).

Кад се копиле већ отхрани сисом, мора га узети отац (ако је познат), а мати се може удати одмах после 40 дана од порођаја. Поред боја по пресуди (обично 50 до 100 батина), од оца је узимано у народну касу 50 гроша, као новчана казна. За наплату тога продавано му је имање (решење Нар. Суда од 28. Јуна 1828. № 420).

За заштиту породичног морала, издата је и наредба од 9. Августа 1833. № 2744. о уређењу сеоских прела и седељака. Обичај, да и мушкарци долазе на ноћне састанке, давао је повода свађама, међусобном боју, често убиствима, а више пута и блуду. Књаз је то уредио следећом одредбом: *„Из призренија заведеног обичаја, и што у друштву може бити женскиње охотније раде, дозвољава им се на прелу састајати се; но дужне ће бити таково држати саме и то по кућама, а не изван кућа на пољу, гди су до сада подобни састанци, кромје тога што су давали већу прилику к блудодјејанију, цеванком и вриском својом узнемиравали сосједне уморне људе, же-*

леће од труда свога одпочинуту¹⁾). Овај, у суштини лепа и корисни обичај удруженог рада нашег сеоског женскиња, преживео је ову забрану, и траје и данас у народу, но са ређим изгредима. Модерна реорганизација наших општина није уништила ни изменила ни мало његов примитивни карактер. Прела и села држе се непрестано, често и пред кућом или на раскрсници, а на њих долазе и мушкарци, нарочито о комишању.

У даљем току Књаз Милошева законодавства, обраћена је била нарочита пажња на правилно закључење бракова. Више пута родитељи или родбина а и саме власти, натеривале су девојку или момка да ступи у брак са лицем, које не воли. Тим поводом догађале су се међу супрузима кавге, разводи бракова, често и сама убиства. Да се овом злу стане на пут, Суд је Народни са књажевим одобрењем донео под 16. Нов. 1834. год № 3247. следеће решење: „да се укине обичај, натеривати преко воље једну или другу страну, да узме лице које неће; да се ограничи у том родитељска и свачија друга власт тако, да се брак сасвим остави избору момка и девојке, као што то собом доноси сама природа ствари по црквеној заповеди „да суаружници једно према другом право произвољеније имају.“ И у случају, кад испрошена девојка или момак одустану од намере, не могу се принудити на закључење брака; но обојима остаје слободна воља до венчања, а по црквеном закону и о венчању. Сваки родитељ или старешина, који ради противно овом решењу, подлећиће стројој казни“.

Осем тога, Књазу је било дошло до знања, да се о свадбама чине многе злоупотребе и трошкови, и да се свадбе празнују по неколико дана. Овим решењем би укинут и тај „упропастителни обичај“ под забраном, да свадба не сме трајати дужије од два дана а другог дана да се разилазе сватови.

Још је било примећено, да је слабо примењивана наредба „да се братинско не узима више од 25 гроша.“ У неким приликама тражено је преко мере, и због тога догађале се кавге и бој. Зато је истим решењем утврђено: да се у напредак братинско плаћа по 50 гроша, а ни у ком случају више. Ова је сума повећана била

1) Број 1. Максимовићева Права од 1886. године.

зато, што је новац постао скупљи и у већем је обрту него онда кад је издана уредба да се на име братинског плаћа 25 гроша. Наређено је властима, да злоупотребе казне примерно¹⁾.

Правилима београдске Митрополије, о закључивању бракова, која носе потврду Књазу Милоша од 4. Априла 1837. г. № 118. опет је опоменут народ за уредну удају девојака. „Свјашченик и кмет да добро мотре на сваку кућу, у којој има дјевацице на удају, да њени старији не злоупотребљавају право своје над њом, нехотећи је удавати из узрока, што желе да им у кући ради. У оваквом случају да препијатствују свако могуће злоупотребе²⁾.”

По Уставу од 1838. год. почну долазити тужбе, да девојке добегавају момцима зато, што родитељи траже од младожење по 10 и 15 дуката на име девојачког дара. Законодавним решењем од 15. Децембра 1844. В№ 1587. би препоручено свештенству и полицијским властима, да поучавају и одвраћају народ од овог рђавог и по човечанство стидног обичаја уцене девојака; а ни судови да не уважавају уговоре, по којима би младожења обећао девојачкој породици какву суму новаца у име братског дара.

Но и после тога не престајаху долазити тужбе о учестаном одбегавању девојака. То се види из представка попечитељства просвете од 22. Октобра и 17. Дец. 1846., од 13. Јануара 1847. и од 15. Новембра 1848. године. У последњој се нотира, да се Књазу А. Карађорђевићу жалио Ђура Матић из Варне у шабачком округу, како због девојачког дара није у стању да ожени своје синове. Овим поводом Државни Савет, на основу дотичних уредаба грађанског законика, упоредо са законодавним решењем од 3. Септембра 1844. В№ 1238. којим је сасвим укинут девојачки дар, донео је следећу одлуку, утврђену законодавним решењем од 5. Маја 1849. В№ 352. „Да се преко свештенства и полицијских власти народ одвраћа од тог неумесног и противзаконног обичаја, уз поуку, да се злу може доскочити на основу §. 69. Грађанског Законика, тим, што се момак и девојка могу узети после 18-те године, без дозволе родитеља или ста-

¹⁾ Српске Новине 1834. бр. 47.

²⁾ Зборник нештампаних уредаба и закона до 1877. год.

разлика, ако им допусти надлежна власт".¹⁾ Најпосле, законодавним решењем од 10. Децембра 1852. год. В № 1134. дато је право оглобљеном младожењи, да судским путем тражи повраћај уцене, у року од месец дана по венчању; јер се после овог рока оглашава тражбина за застарелу.²⁾

Овим смо исцрпили законску теорију морала о правилном удомљењу женскиња, као једином средству против младачких погрешака, које су често порађале злочина дела.

Алекса С. Јовановић.

СТЕЧАЈ СЕ НЕ МОЖЕ ТАКО СКИНУТИ!

У броју „Српских Новина“ од 23. Септембра изишао је оглас пожаревачког првостепеног суда, да је решењем од 27. јануара т. г. Бр. 24269 скинуо стечај са имовине Николе Милановића, трг. из Кушиљева, „пошто је дужник у смислу §. 5. стец. пост. своје повериоце у њиховим тражбинама довољно обезбедио“.

Решење ово противно је закону о стечајном поступку, јер се на основу §. 5. не може стечај скинути.

Наш је законодавац за скидање стечаја прописао *цило* два начина, и то: а). принудно поравнање дужника са повериоцима (§. 66.) и б). испрплење стечајне масе (§§. 68., 127. и 141.). Ван та два начина свако је друкче скидање стечаја арбитрарно.

Посебно пак стечај се не може скинути на основу §. 5. стец. пост. са ова два разлога:

1. Што одредба §. 5. има само задаћу, да ближе одреди један случај *отварања* стечаја, — онај из тачке 4. §. 3., а никако да у исто време пропише и какав трећи начин *скидања* стечаја.

Да је то тако, јасно се види из самог тог законског прописа, чије речи очито казују, да се њиме одређује

1) Зборник уредаба и закона, књ. V. стр. 20.

2) Зборник уредаба и закона, књ. VI. стр. 226.

судски поступак *пре* отварања стечаја, а никако судски рад у *самом* стечају. То се даје видети и по самом месту на коме се тај пропис у закону налази, јер је он у глави I., која носи наслов: *опредељење стецишта, надлежност суда и случајеви кад се стециште отвара.*

2. Што би се скилањем стечаја на тај начин поништило једно право, које закон о стецишном поступку даје стечајним повериоцима својим §. 27. који гласи:

„Чим ко падне под стециште, сва потраживања, која би ко од њега имао, ма њима у то време рок и не излазио, сматрају се као да им је рок оног дана навршен, па се исплата одмах искати може“.

То право на неодложну наплату тражбина, за повериоце је самим отварањем стечаја, апсолутно *стечено* право. Са њим само они и једино они, од тог момента имају право располагати и дужнику, ако се с њим по §. 66. и след. поравнају, понова дати рок. Насиље је, кад ко други то чини мимо њих, а још веће, када то рали противно њиховој изричној вољи.

Ја нисам имао у рукама акте Милановићеве стечајне масе, нити судско решење, те ово мишљење дајем једино према огласу судском и законском пропису, на који се он позива, т.ј. претпостављам прво, да је стечај отворен; друго, да је Милановић поднео какво обезбеђење; треће да се повериоци нису задовољили тим обезбеђењем; и четврто, да је суд, по саслушању обе стране, нашао да је обезбеђење довољно и стечај закључио. Са свим ће, међу тим, бити друкчије, ако су повериоци у већини, која је прописана §. 69., пристали на дато обезбеђење; јер је тада закључено поравнање. Али и у том би случају судско решење било погрешно; јер би требало да се оснива на §. 66., а не на §. 5. зак. о стец. поступку.

Спасоје Радојичић

О ВРЕДНОСТИМА У РОБИ

(Свршетак)

II. О Еспапницама—варантима.

Еспапница-варант : — њена природа : — њена корисност : — сравњење са товарним листом. — Енглески антрпоти или докови. — Уверење о остави или варанту : листа меринска или weight-note. — Посредништво посредница-банкара. — Јавне продаје : Холандија; Халзеатске вароши ; Енглеска.

Између вредности у роби, које смо ми испитивали у предходном одељку, једино само товарни лист штити купца, не само према ревиндикацији првог продавца, него и према сваком трећем купцу. Ово долази отуда, што се све ово тиче робе која је на путу, а предана у руке једном лицу, капетану брода, који ће предају учинити само по виђењу товарног листа (фрахта).

Али, све остале робе, било да се оне налазе у стовариштима продавца, биле да су оне у рукама комисионера, изложене су да могу бити предане и неком трећем лицу, при свем том што би пролаја била и закључена са првим ранијим купцем. И одиста комисионар се разликује од капетана, јер комисионар не може да не врши налоге свога наредбодавца.

Прогресом трговине успело се и остварена је дивна замисао, увођењем установа и на суву, за сву робу, а које су установе у стању да врше ону исту улогу, као и установе уведене код бродова, који превозе послану робу. Ове установе носе име : *општа стоваришта*. Трговцима је допуштено, да у њих истоваривају своју робу, а чување њено поверено је управи, која на извесан начин вржи дужност капетана над овим зградама или стовариштима. Пошиљке с робом остављене овде осигуране су, а сама роба циркулише између трговаца помоћу *еспапница*, које издаје управа општих стоваришта. Еспапница се придодаје варант или *заложна упућница*, по којој се може узети зајам на залогу без пренашања робе. Оба од ових двају писмена, заједно и посебно могу се пренашати путем преноса.

Ова установа, тако проста и тако угодна, створила је *кредит у роби*.

Још из ранијих времена енглеска трговина вуче велике користи од установе *Антриота* или *Докова*, у које

су примали у депо све врсте еспапа и егзотичне и домаће робе. Ови докови, отворени приватним предузећем и без овлашћења и надзора владе, издају, на примљену робу, уверење депоа или варанта. Овоме су листу додали, ако би се депо требао продужити, меринску листу или *Weight-Note*.

Варант је био намењен да се њиме врши пренашање било својине робе, било државине по основу залоге. Вазда практичан дух енглеског трговца није каснио и признао је, да једно једино писмено ствара пометњу и забуну, кад оно служи у исти мах и за доказ власништва и за право саме залоге. И тако је дошло и у обичај ушло да пренашање самог варанта без *weight-note* даје само право на залог. А посредством *weight-note*, која је сама по себи само листа, која тврди и садржи терет робе, преноси се право својине. Оба ова писмена могу циркулисати из руке у руку, благодарећи првом преносу, који их преобрати у вредности *на доносиоца*.

Тако исто практика је енглеска увела, за у опште све случајеве, посредништво посредника-банкара за пренос депоноване робе у доковима. Роба пролази овим путем:

Остављач предаје варант посреднику с налогом за продају и узима од овога, који је у исто време и банкар, нешто новца у напред на своју робу до $\frac{3}{4}$ вредности робе. Ако је продаја закључена, тад остављач уступа *weight-note*: ова се листа даје купцу, који исплаћује четвртину или петину продајне цене, коју суму даје остављачу. Овај сад престаје бити власник, он нема ништа више до кредит код посредника-банкара за изравнање своје цене. Пре но што се уступи купцу *weight-note*, посредник износи суму, која остаје на дугу као што и одређује врло кратак и брз рок, у коме се сума за изравнање има положити. Пошто се у одређеном року роба исплати, купац постаје сопственик и добија *weight-note*, узимајући варант из руку посредника.

Ако претпоставимо да продаја није извршена онда остављач имао би да врати посреднику изузету суму од њега, и тако да прими свој варант.

Шта ће бити у случају ако рок протекне, а посредник не буде измирен, било од остављача, било од купца у случају продаје? За ово има друга установа, опет потребна да очува добре стране депоа на варанте.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

WWW.UNI...

Без сумње не могу се сакрити опасности, које могу причинити *јавне продаје* без судске формалности, тиме што дају могућности за преваре, јер трговцу, који је близу пада под стечај, омогућено је да прикрије своју активу, тако исто могућност је да се извесна пијаца може са свим да упропасти, као и да се упропасте са свим цене за индустрију извесног места. Па ипак: Холандија, Ханзеатске вароши, као и сама Енглеска нису се устезали да уведу јавне продаје, а енглески народ дугује од чести може бити овим колосалним продајама, што је Енглеска постала пијацом светском. А посебнице што се тиче реализације депоноване робе у доковима, зар није било неминовно, да се продаја извршује непосредно, брзо и без посредништва суда? Па како би се на други начин и могла постићи постављена циљ без употребе ових енергичних мера; треба знати, да мобилизација робе тежи да се изједначи у што више могућној мери са звечећим металним новцем.

III. О исправама у роби и исправама у плодовима — храни.

Наредбе у плодовима — Талијански законик. — Изједначење с меницом. —
 Пројект италијански — Опредељај рока. — Забрања наредбаба по виђењу.
 Правила која се односе на извршење: претерана строгост према
 акцептанту. — Измене уведене код наредбаба у плодовима. — Ко-
 рисност ових обвеза за земљорад. — Потреба за увођење ових
 ефекта трговачких код нас.

У неаполитанској краљевини објављен је трговачки законик 5. Новембра 1858., а овом додат је нарочити одељак са одредбама, које се односе на „исправе или обвезе у храни“. (Degli ordini in derrate).

Ове одредбе по том прешле су и у италијански трговачки законик, који је изашао 1865. године под доста незгодним именом: „Упутница по наредби у храни“ (Degli biglietti all' ordine in derrate): а ово у ствари није ништа друго по облик менице, а не облик упутнице по наредби, коју је законодавац од 1865. применио на старе обвезе у храни. За ово је довољан доказ, ако наведемо чл. 275. поменутог законика, који у преводу гласи:

„Упутнице по наредби у храни морају задржати датум, својство и количину хране назначене; име и пре-

зиме лица, по чијој се наредби извршење мора учинити; име и презиме, место становања оног лица, на које је упутница упућена; време за које се мора извршити, вредност као и код меница.“

И тако овде имамо *трасата* на кога је наредба упућена (*al quale l'ordine è diretta*). Ово је дакле права меница, којој је плаћање у храни. Законодавац је италијански учинио погрешку, што је изједначио овај папир с меницом, јер код обвеза у храни и нема места ни *акцептацији*, ни *покрићу*.

Ова погрешка исправљена је у новом закону италијанском, у коме је име само задржано, и по чл. 244. прописани су као потребни услови за упутницу у храни и за њену пуноважност ови: 1) означавање места, дана, месеца и године кад је издана; 2) назначење да је упутница у храни или овоме сличан израз; 3) означавање врсте хране, својства и количине; 4) време предаје; 5) име и презиме лица у чију се корист она издаје; 6) потпис онога који издаје писмено (*la sottoscrizione dell' emittente*). Ако храну треба да изда друго неко лице, а не оно које издаје писмено, онда упутница и то мора садржати; 7) име и презиме онога који ће предају извршити и 8) место предаје.

Чл. 278. забрањује апсолутно рок *по виђењу*, а наредује да максимални рок буде одређен и утврђен (чл. 246): „упутнице у плодовима, вели чл. 278. не могу гласити на неопредељен рок, но само на одређено време. Ако се ово деси, упутница се сматра као *ипроста обвеза*, и ако би на њој био „потпис трговца.“

Циљ ове одредбе је у томе, што предвиђа опасности за дужника, а закон није хтео да остави на вољу повериоцу, да тражи предају кад је њему најповољније, пошто је цена плодовима врло променљиве природе, што би било на штету дужника.

Кад дође рок, како се врши предаја ствари? Чл. 279. гласи: „Пошто је одређени рок дошао по упутници, доносиоцу се оставља на вољу, да испоруку учини путем превоза сувим или водом или сам да пренесе храну у слагалишта или места одређена за депо. Он може за свој рачун и на свој ризик држати је и после протеклог рока на упутници, у стовариштима или местима за депо, где се она налази, али да је то све саобразно локалним оби-

чајима.“ С тим у вези стоји и то, да ако се подносилац не јави о року, дужник може добити уверење од управе, да је депоновао ствар у јавном стоваришту; ту ће је он чувати; или ако су плодови подложени квару, он ће извршити продају: у свима тим случајевима, ствар ће стајати на рачун купца и на његов ризик.¹⁾

Претпоставимо да подносилац-купац пропусти рок не тражећи ствар; какву ће моћи он тужбу подићи против дужника доцније? Чл. 280. одређује, да „власник упутнице на храну, који је пропустио означени рок, задржава своја права само према акцептанту, — трасант и преносиоци су испали из обвезе.“

И тако акцептант остаје подложен не само грађанској тужби већ и строгостима трговине (*azione cambiaria*). Ово ни мало није правично, до акцептанта и није кривица, он је овде жртва произвољности купчеве, и остављен је на милост и немилост његову. Ова је одредба без сумње ушла из респекта према сеоском обичају, а овај је локални обичај освештао чл. 279. Но ова је одредба пројектом са свим укинута и отклоњена.

Кад се обичај о *наредбама у плодовима* мудро озакони и постави на пространу и чврсту основу, у колико је то могуће, онда ће он дати земљорадњи оруђе, које она данас нема за своје послове.

Посредством ових вредности да се мобилизовати жетва, могу се есконтовати и бити у промету као и готов новац, које би саме могле обезбедити нужан активитет и правилност у кретању земљорадничке индустрије. И крајне је време да земљорад отпочне црпсти нови живот са моћних извора кредита, посредством којих је трговина од дугог низа година устостручила своје силе.

Да видимо какав је циљ, какав је разлог опстанку упутница у плодовима?

Упутнице у плодовима имају за циљ, да се посредством њих набави новац, онима који га потребују, издавањем ове обвезе у плодовима, с тим да је о року измире. У земљораду ове упутнице у плодовима могу бити од веома велике користи. Оне у истини врше преображај или боље рећи посредством њих претварају се плодови у новац, или у друге које вредности: нов кредитни

1) Vidari. La lettera di cambio p 673.

папир створен је за олакшицу још већу у пословима. Ове обвезе дају на неки начин да се есконтују будуће жетве; ови плодови и несабрале жетве, које још нису ни сазреле, дају могућности, за добивање кредита и новца у моменту потребе. Помоћне силе земљорадничке индустрије, и моћни извори у кредиту могу постати посредником упутница у плодовима способни фактори, да умноже у већој мери плодност и богатство земље.

Из овога излази, да се установом ових кредитних упутница у плодовима може постићи врло велика и неоцењена корист у земљораду, јер је њина примена врло проста и била би од огромне добити за земљорад, и успех би постигнут био онакав исти, као што су трговачки ефекти дали полете индустрији.

Ове упутнице у плодовима дају се врло лако преносити путем преноса као и менице, и овим путем саобраћај би био далеко развијенији, радиност добила би већег и јачег полета, а сама земљорадња много би се рационалније вршила, јер би се овим посредним путем дошло до њеног јачег развића, прогрес би био бржи, а тиме би и радиност била јача.

Мора се признати као истинито, да све гране народног богатства треба усавршавати подједнако, да им се да једнако право у саобраћају у свима правцима, под којима се јавља живот друштвени! Овом поделом исправна на доносиоца или које се у саобраћају преносе путем преноса, на *новчане вредности* и на *вредности у роби*, под поделом ових последњих вредности на вредности у роби или боље рећи на вредности у плодовима, постићиће се неоцењене користи у свима трима великим економским факторима, трговини, индустрији и земљораду.

Мих. С. Полићковић.

ЗАСТАРЕЛОСТ

ПО ГРАЂАНСКОМ ПРАВУ

(Застарелост по грађанском законик у Краљевине Србије, §§. 922.—950. са нарочитим обзиром на његов Изворник, Аустројски општи грађански законик, §§. 1421—1502.)

Пише Алекса П. Милојковић

(НАСТАВАК)

VI. Аустр.-хрв. §. 1498. вели јасно ово: „Тко је досјелошкy стекао какову ствар или право, тај може супрот досадањему власнику искати код суда, да му се присуди власност“. Исто срп. §. 946.

За треће лице дакле вредела би овде *прејудицијална тужба*, а ми видимо, да законодавац овде циља на *кондемпнаторну тужбу*, код које се има да проведе цео поступак, у коме најважнију улогу игра: „*audiat et altera pars*“. Ово право пређашњег власника, да и он буде саслушан, даје му довољно јемства, да му се добро не може и неће отети, већ се тражи његова реч, којом би се утврдило једно од двеју могућности, а те су: 1) или је он драге воље напустио то своје добро; 2) или се без суда није смео опрети разбојнику, напаснику, отимачу његове имовине!

А све оне силне заблуде толиких правника, законодазналаца, о значају овога важнога параграфа, долазе од фаталнога непојимања правога значаја речи: „*може*“. Реч „*може*“ (срп. §. 946. и аустр.-хрв. §. 1498.) прошла је овде у обема литературама горе, но речи „*друго лице*“ у срп. литератури (срп. §. 930. а). etc).

Сама реч „*може*“ и сувише јасно вели, да *доседилац, узупапијент, за 30 односно 24 године није још ништа стекао*, а да то тек може постићи помоћу суда, где се из речи његових и речи пређашњег власника има несумњиво утврдити: да је доседилац, узупапијент, ушао у то добро, у то право, на *законит* (аустр. §§ 1461—62), *поштен* (аустр. §. 1463.), *истинит* (аустр. §. 1464.) начин (срп. §§. 926. и 927).

Из реченога дакле даје се лако, јасно и за свакога разумљиво видети, да је другоме лицу на реду, т.ј. првоме поседнику, који дође иза пређашњег власника, апсолутно немогуће то доказати.

И на суду би се дакле утврдило или да је пређашњи власник драге воље био напустио то своје право,

или да је нови посједник неки разбојник. Треће могућности нема!

Отуда следује ово:

Аустр. §. 1498., а срп. §. 946 — *претпоследњи пут* (јер је последњи доказ да се застара не узима у обзир од стране суда *ex officio*, већ само на захтев заинтересованих странака) утврђује, да оно што се „*може*“ стећи, није још то исто што и „*стечено*“; „*стиче*“; „*стекао је*“. Она је овде уједно доказ, да се досјелошћу, узукацијом, може беспрекорно и безусловно користити само треће (ино, дрџгб) лице, а никако и лице, које долази одмах иза пређашњег власника као друго лице на реду. Она доказује и то, да је *право незастариво*. Она утврђује да се неко право само *вољом* може изгубити. Она вели да оно напуштање од стране пређашњег власника мора бити несумњиво, јер се он и после 30 (срп. 24) год. позива, да на ново искаже своју вољу и потврди добровољно напуштање свога права, своје ствари. (Види оне решидбе бечке Касације код §. 440. зак. којима се ово наше тврђење још јаче утврђује).

VII. Аустр. §. 1499., а срп. §. 947. свечано веле: *Ако два права војују једно против другог, ако су у колизији, онда тај рат не сме трајати дуже од 30 година* (срп. 24 год.)

Нападачу је дато право за напад кроз 30 (срп. 24) год. Ако се он за то време не користи својим правом и не реализира своју тражбину, онда суд узима у заштиту нападнутога и даје му право, да се прејудицијалном тужбом ослободи даљег терета.

Овај је §. дакле критеријум онога пређашњег §-а. Скупа узетих ових последњих пет §-а (аустр.-хрв. §. 1498.—1502; а срп. §. 946.—950.) веле ово:

1). Свако је право свето, неприкосновено, неотуђиво, незастариво (§. 1498. срп. §. 946.) (Види још срп. §. 22; аустр. §. 17).

2). У сукобу, колизији, право пада, гине, у интересу општег прогреса, јавног мира, економних интереса човечанства (§. 1499. §. 947.) Али тај сукоб мора бити *легалан*.

3). Јавне књиге најјачи су доказ о постојању или непостојању неког права. Ко се њих држи у најјачем је праву (§. 1500; §. 948).

4) Застара спала у права, у привилегије приватних особа, којом се приватни могу, а не морају користити (§. 1501; §. 949.).

5). Застара је институт јавног права, те ко хоће њоме да се користи, може то учинити само у границама законом опредељеним.

Повишавати или умањивати рок застаре путем приватних уговора није слободно; т.ј. такви би уговори били ништавни, невредећи; сматрали би се, као и да не постоје. (Аналог. срп. §. 843; аустр. §. 1371).

Свако противно мишљење о значају овога параграфа не вредеће је, при свем том што неки правници мисле, да се не сме дужи рок уговорити, а краћи да сме; јер то не стоји. — Нека само прочитају боље ову законску одредбу, па ће се и сами уверити, да се не сме рок застаре ни повећавати („на дужи време уговорити“), ни умањавати („не може се застаре одрећи“). (Argumentum a maiori ad minus).

VIII. „Пробни камен“ за наше тврђење на несумњив је начин истакнут у аустр.-хрв. §. 1484. и §. 1471., а у срп. §. 930; јер ту законодавац изрично вели, да се првој страни не може натурити *застарелост*, нити се другој може признати *досјелост* (usucapio), и ако је протекло опште признато време од 30 по аустр.-хрв., или 24 године по срп. грађ. закону — ако се за то време није испољила била на видљив, несумњив начин *колизија* (сукоб) између права обеју заинтересованих страна.

Законодавац дакле тражи, да се опроба импуре обеју заинтересованих, ратујућих страна, па из тога да изведе закључак. Ако се та прилика није дала кроз ових 30 односно 24 год. — онда о застари и досјелости не може бити речи.

То исто хоће да рече §§. 1493.—1497., српски §§ 941.—945., тим пре, што овај последњи параграф у оба закона изрично тражи и реч и дела од обеју заинтересованих, зарађених страна, па према томе и закључак доноси за једну или за другу страну.

IX. У аустр.-хрв. §§. 1458. и 1459., срп. §§. 22, 200; 35; 925; 934 законодавац изјављује, да је човек — као такав — *свето и неприкосновено биће*. И сва особна

лична права су, као и њихов субјект, човек, света, неотуђива, незастарива, неприкосновена.

Из тих се истих §§-а види и то: да су и имовинска права човекова света, незастарива, неотуђива, неприкосновена по праву (de jure), али не и по закону (de lege), јер су интереси целисходности, интереси јавнога мира, интереси економски, интереси општи, императивно захтевали. да се имовинска права изузму из стеге (extra commercium), и да се иште у јаван промет (in commercium).

Слободно располагање својим имовинским правима јесте у исто време и манифестација највећег права човекова — манифестација слободе.

„Своја кућица, своја слободица“ — вели и исповеда наш народ кроз своју пословицу, а ту је истину познавао и законодавац, кад је законе писао.

Да се удовољи томе начелу, настаде у закону неотуђивост, неприкосновеност особних — личних права и отуђивост имовинских права.

Дакле онај исти принцип, који је диктовао неотуђивост првога, диктовао је у исто време отуђивост другога права; јер би без тога остало окрњено главно начело: слобода човекова. Што су за човека душа и тело, то су за право институти: неотуђивост особних -- личних и отуђивост имовинских права.

Да је законодавац водио строга рачуна о овоме принципу, види се отуда, што је и за „престанак права и обвеза“ (Аустр.-хрв. §§. 1411. — 1450.; срп. §§. 882. до 921.), као год и за: „иостанак, стечење и обдржање права и обвеза“ поставио исте принципе, а то су: 1). воља странака; 2). последња воља; 3). судчева изрека; 4). закон. (Аустр.-хрв. §. 1449., срп. §. 914.).

Где дакле не говори воља појединца (уговор, тестаменат), ту говори воља општа (суд), односно закон.

А пошто је закон сам по себи израз наше опште воље, то се у њему и налазе све сами принципи опште воље; све сами принципи здравога разума; све сами принципи: права, правиче, и целисходности.

Баш ово последње поглавље, као да хоће да се највише приближи начелу озлоглашене целисходности из јавнога политичкога права — ну с обзиром на предмет,

на право, на приватно право, о ком је овде реч — обзира целисходности сведени су помоћу принципа права и правиче у своје уже, законите границе.

(Наставиће се)

КОНВЕРСИЈА ЈАВНИХ ДУГОВА¹⁾

I.

ПОСТАНАК ДРЖАВНИХ ДУГОВА

„Или ће народ уништити јавни кредит,
или ће јавни кредит уништити народ“.

Hume, Essays, vol. II. 145.

Кад у приватноме газдинству имање и приходи не стижу да подмире постојеће потребе, тада је привредник принуђен, да зајмом прибави туђе капитале за покриће својих новчаних потреба. Као накнаду за употребу тих капитала, као премију за опасност губитка капитала, а од чести и као посредничку награду за набавку капитала, плаћа зајмопримац годишње одређену суму, која се, изражена у процентима узајмљеног капитала, зове камата (интерес).

По процентима одмерену количину каматне стопе одређују дакле ова три чиниоца: пијачна цена капитала, опасност за губитак капитала (ризико), и посредничка награда.

И државно газдинство долази често у сада поменути положај приватног газдинства. Кад државно имање и државни приходи — у првome реду порез — не стижу да подмире трошкове за потребе државних смерова, тада и држави ништа друго не остаје, него да прибегне туђим капиталима задужењем; — то су државни дугови. Порез оптерећује садашњост у корист будућности, а државни дугови оптерећују будућност у корист садашњости. Дуг, који се враћа, претставља првобитну основу државних дугова. За пружену употребу капитала плаћа држава, као и приватни, интерес, чија се количина исто

¹⁾ Од Др. Ал. Кернер-а. Бет 1893.

тако као и код зајмова, датих приватнима, одређује горе поменутиим трима чињеницама: пијачном ценом капитала, ризиком и посредничком наградом.

Основ, којим се служи држава при задуживању, али само у колико је понуда капитала драговољна, то је јавни кредит. Овај је кредит по околностима већи или мањи и одређује се поверењем државних поверилаца у могућност и готовост плаћања државе, као њиховог дужника.

У ратно доба или при дефицитима, што је обично повод за задуживање, кредит је државни, по природи, мањи, а ризик поверилаца већи; о овоме се води рачуна у већој премији, која се појављује у већој каматној стопи, по којој се зајам закључује. И позајмна цена капитала може у оваквим случајевима, нарочито при ратним догађајима, знатно да порасте, јер је у таквим временима тражња капитала већа, а понуда остаје иста или бива још мања. Што се напоследку посредничке награде тиче, то је правично, да и она расте за зајмове поводом дефицита или ратних догађаја. То се објасњује и већим напрезањем при посредовању зајмова у таквим случајима.

Принудно стање државе у случајевима задуживања, као што су поменути, изазива и други поступак, који можемо исто тако посматрати као и код приватнога дужника, кад се у тренутцима највећих неприлика предаје у руке зеленашима. Као што зеленаш н. пр. за позајмицу од 60 или 80 прима писмену обвезу да дужник врати 100, — а разуме се поред тога и довољну камату — исто је тако у многим случајевима при државним задуживањима издата повериоцима обвеза, не на заиста примљени капитал, него на много већи.

Ако држава за своју исправу о дугу добије исплаћену готовину, која је у исправу уписана, онда она издаје зајам at par. Ако је пак од државе фактички примљени капитал мањи, него онај на који обвезница гласи, онда је емисија зајма испод par, а у колико је гори положај државе, у толико ће у корист поверилаца бити већа разлика између у истини примљеног и номиналног капитала дуга.

Прве, и ако не можда најмногбројније случаје државних задужења испод par, показује нам финансијска историја Инглеске. Као примере навешћемо само неке

зајмове из године 1794. и 1796. и приметићемо да су аутентични, јер су дотични податци узети из недавно објављене и писцу на расположење стављене званичне публикације о историји и стању инглеских државних дугова.

Инглески зајам од 1. фебруара 1794. (Act 33 Geo. III. с. 28). закључен је тако, да је сваки подписник за L 72 у звеч. новцу добио обвезнице на L 100 у 3% консолима те тиме је створен номинални дуг од L 6.250.000 у 3% консолима, док је држава фактички добила у готову само капитал од L 4.500 000.

При емисији зајма од 1. фебруара 1795. (Act 34. Geo. III. с. 1.) добила је држава у готову L 11 000.000 Сваки подписник од L 100 добио је за то L 100 у 3% консолима, L 25 у 4% консолима и анујитет од 11 шиллинга и 5 пенса за $66\frac{1}{4}$ година. За капитал у готову од L 11.000.000 дато је дакле L 11.000.000 у 3% консолима, L 2,570.000 у 4% консолима и L 62.791.13 ш. 4 п. у анујитетима, који су текли до 1860. године.

Подписници зајма од 1. фебруара 1796. (Act 35. Geo. III. с. 14.) добили су за L 100 у готовом новцу, L 100 у 3% консолима, 33 L 6 ш. 8 п. у 4% консолима, анујитет од 8 ш. 6 п за $65\frac{1}{4}$ године као и накнадни анујитет од 1 ш. Држава је дакле за примљени капитал од 18,000.000 L дала обвезнице у 18,000.000 L 3% конс., 6,000.000 L 4% конс. и анујитете у 85.500. L.

Исти поступак а још већу несразмеру између примљеног и дужног капитала показују многобројни инглески државни зајмови из године 1798, 1799, 1800 и др. И ако би ти податци били поучни, нарочито да покажу, како светски и ратни догађаји утичу на државни кредит и државне дугове, ипак се због ограниченог простора ове расправе не можемо у то упуштати.

Државно задуживање под неповољним условима теоричари су свагда са правом осуђивали. Па ипак оно је у многим случајевима било захтев нужде и последица мудрости за одржање државе, која између два зла — пропасти државе или задужења под најнеповољнијим условима — са пуним правом бира мање. Однос између зеленаша и десператног дужника, који смо горе споменули, може се применити као аналогон за задуживање испод

пари,¹⁾ али било би неисправно, кад би неповољне услове зајма сматрали под свима околностима као зеленаштво, јер што је у једном случају неоправдано глобљење дужника, то постаје у другом случају нужна мера за повериоца. У колико је гора нужда и положај државе, у колико је мањи њен кредит, тим је више оправдано тражење њених поверилаца за обезбеду и премије. Тражити од повериоца, да од овога одустане, значи искати од њега пожртвовање, које у новчаним и кредитним стварима није уобичајено и које би можда платио својом властитом пропашћу. Сравњење, које је учинио један француски финансијски писац између државе, која је дошла у нужду, те узима зајам испод пари, и распикућа-синова из отмених породица рама више, него што је то код сравњења у опште дозвољено. Нити је распикућа сваки дужник, који дође до нужде; нити је зеленаш сваки поверилац, који се обезбеди против губитака.

У до сада споменутих случајевима задужења претпостављено је, да је позајмљивање капитала од стране поверилаца драговољно. Но државни дугови могу под извесним претпоставкама бити и у виду принудног зајма. Такву принуду може држава вршити само према својим грађанима; с тога се принудни зајмови могу дати на упис само у својој земљи. Такви су зајмови расписани нарочито крајем XVIII. века у разним европским државама и то често изреком на место пореза — ратног пореза. Са гледишта драговољног или принудног позајмљивања делимо често државне дугове на драговољне и принудне.

Друга подела државних дугова, која је у неколико сродна са сада поменутом, и која је нарочито у почетку нашег века омиљена била код теоретичара, односи се на спољне и унутрашње дугове, према томе, да ли су др-

¹⁾ Неки писци не признају у опште ову аналогију. Види Блаунчлија (Allg. Staatsrecht 7. књ. гл. VI. државни кредит): „Особина је тих државних уговора та, да се закони о лихви (вухеру) на њих не примењују. Ако се дакле државним повериоцима обезбеде веће камате, него што се од приватних дужника тражити могу, или ако они мање уплате, него што је номинална вредност обвезнице, то они не одговарају за лихву; јер држава је тако моћна сила, да би било неразумно, њу сравњивати са сиромашним приватним дужником, који је нужде допао, и заштитити је законодавством од немилосрђа зеленаша. Права је опасност у овом случају управо на противној страни, а на име да држава не употреби у будуће своју моћ на штету поверилаца“.

жавни повериоци иноземци или поданици контрахирајуће државе. На ову поделу односи се питање код државних дугова са каматом, да ли се спољни дугови са каматом или унутрашњи дугови са каматом, од стране државе оптерећене оваквим дуговима, првенствено измирују. Аутори, који су ово питање обрађивали, одговорили су, да се у оваквом случају морају претходно плаћати спољни дугови, „јер што дуже укамаћени дуг остаје неплаћен, тим је већи проузроковани трошак укамаћењем на штету дужника, и без сумње је боље, да држава у овом положају дужника стоји у губитку према своме него према туђем грађанину“ — другим речима, да терет државних камата иде у корист њених грађана.

Чувена изрека Хјум-ова, коју смо навели на челу овога одсека „да народ мора поништити јавни кредит, државне дугове, јер ће иначе они народ поништити“ — та је изрека у току времена нашла многе противнике. Често су претставили државне дугове као прираштај народног капитала у том смислу, „да је непостојањем ових дугова народ за суму тога дуга сиромашнији“. Духовити француски финансије — Боабертран — тврдио је чак, да се јавни дуг погрешно назива дугом, да то име само условно заслужује — само у случају прекорачења извесних граница.

Од Хјума до Боабертрана далек је пут истина лежи у средини.

(Наставиће се)

ИЗ СУДНИЦЕ

XXXVII.

Не може се доказивати сведоцима ни тражбина из наследства преко 200 динара, ако парничари нису у сродничким односима — §. 244. грађ. судс. пост.

(Одлука опште седнице Касационог Суда).

Цвета удова М. Ј. из В. Села тужила је првост. пожар. суду Животу Н. и тражила, да суд пресуди, да јој Живота уступи у

WWW.UNI
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

својину извесно непокретно имање које јој је, како она вели, наслеђе од ћерке Стојане. Признала је, да спорно имање вреди 720 дин. и да се од пре десетину година налази у државини туженог.

Првост. пожар. суд пресудом својом од 15. Децембра 1897. бр. 35851 пресудио је, да тужени уступи тужитељци спорно имање.

Разлози: Кад су сведоци именовани у тужби под заклетвом утврдили, да је имање, у тужби побројано, пок. Марко Томић, б. муж тужитељчин, а отац, пок. Стојане, држао и радио и да је то имање у његову масу ушло, суд сматра за доказано, §. 213. грађ. пост., да је то оно имање, које је тужитељица од пок. ћерке Стојане наследила, јер и тужени ништа није противно изнео.

Према изложеном суд сматра да је тужитељка доказала право својине имања обележеног у тужби, које јој је заузео тужени Живота.

Ову је пресуду одобрио Апелациони Суд пресудом својом од 13. Фебруара 1898. бр. 573.

Но по жалби пуномоћника туженога Животе Касац. Суд примедбама свога II. одељења од 8. Априла 1898. бр. 3007 поништио је пресуду Апелац. Суда са ових разлога:

Кад је сагласношћу парничара на рочишту утврђено, да је вредност спорног имања већа од 200 динара, а тужитељка не подноси доказа, да ова њена тражбина произлази из наслеђа, те да би у смислу §. 244. грађ. пост., могло имати места испиту сведока, то је онда Апелац. Суд погрешно, што је спорно имање досудио тужитељци по доказима из §. 242. гр. пост.

Апелац. Суд није усвојио ове напомене Касационога Суда, већ је 11. Априла 1898. под бр. 1423. дао ове своје против-разлоге.

Из решења неспорног судије бр. 18097, које је приложено у белешци види се, да тражбина тужитељке произлази из наслеђа, које је добила од своје ћерке Стојане.

Сведоци испитани у овоме спору утврдили су само то, да је спорно имање пок. Марка Тошића бив. мужа тужитељчиног, а отац пок. Стојане, јер је он исто имање држао и радио, дакле сведоци су утврдили само то, да је спорно имање оно, које је тужитељка по решењу неспорног судије наследила од пок. Стојане.

Према изложеном по §. 244. грађан. пост. имало је места испиту сведока и ако је вредност спорног имања већа од 200

динара, јер тужитељка *по основу наслеђа полаже право својине на спорно имање.*

Општа седница Касац. Суда од 18. Априла ове године бр. 3332 одбацила је разлоге Апелац. Суда, а одржала у сили и важности примедбе свог другог одељења. И према овим примедбама Апелац. Суд пресудом својом од 24. Апр. 1898. бр. 1623. одбио је тужитељку од тражења.

У истом смислу расправљен је и спор Милојка Ж. из Вел. Црнића противу Јеврема и Милоша браће С. онд.

Првост. пожар. суд пресудом својом од 19. Децем. 1895. бр. 35452. пресудио је: да тужени уступе тужиоцу спорно имање у вредности преко 400 дин., пошто су сведоци тужиоци утврдили, да је то имање било својина тужиоцевог оца, и да га је тужиоц наследио.

Дакле, пожар. је суд био узео, да тражбина тужиоцева произлази из наслеђа, па је по §. 244. грађ. пост. и питао сведоке тужиоце.

Но Касациони Суд примедбама свог одељења од 28. Априла 1897. поништио је пресуду пожар. суда са разлога:

„Кад је сагласношћу парничара утврђено, да је вредност спорнога имања већа од 200 дин. и кад тражбина тужилачке стране није из наслеђа, *јер парничке стране нису у односу сродника*, те да би по пропису §. 244. грађ. пост. могло имати места испиту сведока тужилачке стране, то је онда пожар. суд погрешно, што је спорно имање досудио тужилачкој страни по доказима из §. 242. грађ. пост.

Из ове две истоветне одлуке Касационог Суда види се мишљење нашег највишег суда о томе: како треба разумети наређење §. 244. грађ. пост., да ће се моћи доказивати сведоцима изузетно од §. 242. тражбина, чија вредност прелази 200 дин., ако та тражбина произлази из наслеђа. Види се, дакле, да се, по мишљењу највишега суда, може узети, да тражбина произлази из наслеђа само тада, ако је она између сродних лица, то ће рећи да тражбина произлази из наслеђа само тада, ако се наследници о наслеђу међу собом споре, — а у сваком другом случају, да тражбина не произлази из наслеђа.

Како из ова два тако из других случаја види се, да је пракса судска о овом питању утврђена.

Питање је сада: да ли је та пракса у духу закона према §-у 244. грађ. пост., који у погледу наслеђа и поклоне није поставио ограничења само на сродна лица, и што је забрана све-

доцима као доказ (§. 242. грађ. пост.) утврђивати само „за све оне правне факте, која представљају вољна дела дотичних странака“ (Теорија грађанског поступка од г. Андре Ђорђевића св. II. стр. 385. и 386.); а међу тим јасно је, да ни наслеђе, па ни поклон, нису таква правна факта, која представљају вољна дела дотичних странака, те да се за њих може узети писмена исправа.

Д. В.

XXXVIII.

Кад нема незадовољства оптуженога противу пресуде првога суда, онда Апелациони Суд не може преиначавати пресуду нижег суда у корист оптуженоме.

(Одлука опште седнице Касационог Суда)

Начелник среза алексиначког спровео је и оптужио алексиначком првостепеном суду Љубомира Л. трг. из Алексинца, што је се 21. Августа 1891. код суда општине алексиначке, а у спору његовом противу Милутина С. земљоделца из Трубаревца, због дуга, са знањем криво заклео, и тиме себи створио кривицу из §. 266. крив. законика, која је потпуно доказана испитаним сведоцима — §. 229. крив. суд пост. — и тражио је осуду над оптуженим.

Првостепени Суд Алексиначки пресудом својом од 7. Августа 1897. Бр. 11256., казнио је оптуженога за ово дело криво-клетства са *две године робије у лакој окову.*

Апелациони суд услед незадовољства државнога тужиоца решењем својим од 14. Новембра 1897. Бр. 3430. преиначио је предњу пресуду првога суда и решио: да се оптужени Љубомир за ово дело криво-клетства пусти испод суђења, а приватни тужилац за своје тражење да се упути на редовну грађанску парницу.

Касациони Суд, по жалби држ. тужиоца, примедбама свога I. одељења од 4. фебруара 1898. Бр. 848. поништио је предње решење Апелационога Суда са ових разлога:

„По §. 261. крив. судског пост. Апелациони Суд разматра и суди она казнима дела, у којима би оптужени био осуђен на ма какву казну и то само онда, ако има незадовољства од стране окривљенога или од онога, који се по закону узима за тужиоца.

По томе само кад има незадовољства окривљенога, може му Апелациони Суд, ако нађе да је пресуда првостепенога Суда неправилна, ићи на олакшицу, и обратно може му ићи на отежицу

само онда, кад има незадовољства државног тужиоца. Према томе Апелациони је Суд погрешно, што је преиначио пресуду нижег суда на олакшицу оптуженоме без његовог незадовољства, а ако налази, да је хрђава примена закона, у коме случају може да изнесе своје гледиште у побудама своје одлуке, без утицаја на пресуду нижег суда, против које нема незадовољства оптуженога“.

Апелациоми Суд није усвојио ове примедбе Касационог Суда, већ је 14. фебруара 1898. под Бр. 592. дао следеће противразлоге :

„Ни једним прописом закона није забрањено : да Апелациони Суд не може ићи на олакшицу оптуженома, ако нема његовог — оптуженога — незадовољства, а ово би наређење законодавац сигурно донео, да је то хтео забранити, као што је то у §. 266. крив. пост. учинио у случају отежања кривцу. На против, по тач. 2-ој §. 264. истог пост. Апелациони је Суд дужан, да при расматрању дела пази између осталог и на то : „је ли дело по закону казнимо“, и на ово је позват да пази по званичној дужности, јер по последној алинеји овога §. 264. крив. пост. тражи се незадовољство дотичне стране само за недостатке из тач. 7. истог §.-а, а на све друго, дакле и на оно, што је у тач. 2. тога §.-а казано, Апелациони је Суд дужан да пази по званичној дужности, чим је дело ма по чијем незадовољству пред њега дошло.

„Према овоме неоснован је навод у горњим примедбама I. одељења Касационог Суда, да Апелациони Суд може ићи на олакшицу кривцу по кривичној части, чим му по чијем незадовољству дело дође на расмотрење, дакле, ма и по незадовољству државног тужиоца, као што је овде био случај.

„Исто тако неосновано је позивање I. одељења Касационог Суда у својим примедбама на §. 261. крив. посу. судског, јер овај пропис законски говори у опште о томе, која казнима дела расматра и суди Апелациони Суд, те према томе исти пропис не може имати примене у овоме случају, за који постоји специјално наређење законског у §. 264. крив. пост.“

Касациони Суд одлуком опште седнице од 21. фебруара 1898. под Бр. 1487. одбацио је ове против-разлоге Апелационог Суда, и одржао у снази примедбе свога I. одељења од 4. фебруара 1898. год. Бр. 848., и тиме утврдио : *кад нема незадовољства оптуженога противу пресуде првог суда, онда Апелациони*

Суд не може преимачавати пресуду нижег суда у корист оутуженоме.

Алексинач, Септембра 1898.

Саопштио

Мих. Р. Радивојевић

судија.

XXXIX.

Повериоци фидејикомисарног наследника не могу тражити наплату из прихода тога имања, кад се он тога права одриче.

(Одлука Касац. одељења.)

У парници стечајне масе Живка Н. противу малолетне деце његове, која су с њиме заједно фидејикомисарни наследници, да се приходи масеног имања уносе у стечајну масу и одатле повериоци Живкови исплаћују, првостепени пожаревачки суд, пресудом својом од 2. Јануара 1896. Бр. 159. судио је по тужби.

Но по незадовољству заступника малолетне деце, Апелациони Суд, пресудом својом од 12. новембра исте године Бр. 3248 одбио је тужилачку страну од тражења са ових разлога :

Пошто је по §§. 338., 392. и 393. грађ. зак. по тестаменту пок. Димитрија дато лично право уживања прихода са имања пок. Димитрија Живку, сину Димитријевом, под теретом, да се о осталим лицима у тестаменту означеним брине, у противном да приходе имања прибирају остала лица у тестаменту означена са правима, која су им по истом тестаменту уступљена — то овде уживање прихода са имања пок. Димитрија везано је за личност сина му Живка с тим, да се Живко стара о издржавању и васпитању осталих наследника по тестаменту означених. Али пошто Живко неће своје право да употреби, па према томе и своју дужност да врши, да издржава и васпитава наследника, већ га напушта у корист осталих наследника по тестаменту, то тужилачка страна не може се никако користити личним правима уживања Живковог на име, да се из прихода имања пок. Димитрија, који су искључиво везани за личност Живкову за своја примања наплаћују, кад сам њихов дужник то право уживања напушта.

По жалби тужилачке стране Касациони Суд оснажио је горњу пресуду Апелационог Суда, решењем својим од 22. Маја 1897. год. Бр. 2938.

Саопштио

Ст. Максимовић.

СТРАНО ПРАВОСУЂЕ

I.

Обвеза повериоца за накнаду штете, која произлази из преноса узабраћених ствари.

На личну интервенцију Б-а извршена је 15. Јула 1891. езекуција над покретношћу супружника Х.; и узабраћени еспап који се нашао у локалимa радње Х., по захтеву Б-а смештен је у сандуке и пренет код спедитера У., и ако је А. полагао право својине на тај еспап. Еспап оста код У. све до 30. Јануара 1892. Тада затражи А. од Б. накнаду штете, која му је проузрокована тиме, што је један део пренетог еспапа при повраћају био потпуно покварен и за продају неподобан; као и накнаду за поновно пеглање и чишћење пренетих хаљина, које су дугим стајањем биле угужване и упрљане.

Први је суд тужбу одбио, пошто је на основу исказа сведока нашао, да тужени не може бити крив ни односно избора лица код кога је, ни односно времена, за које је еспап лежао.

Виши земаљски суд на против досудио је тужиоцу тражене накнаде, а највиши суд одобрио је другостепену пресуду са следећих разлога:

Што се тиче кривице, која по §. 1295. (аустр.) грађ. зак. сачињава основ за обвезу накнаде од стране туженог, то заиста следеће околности: што је тужени дао пренети робу, коју је нашао код својих дужника Х.; што тужени није одустао од свог заложног права пре но што су поднети докази сходно закону да је ова код Х. узабраћена роба својина тужиочева; и што није пренете ствари одмах по првом рочишту на тужбу о својини предао тужиоцу А. — не сачињавају саме за себе кривицу за накнаду штете, која је тужиоцу прићињена на његовим стварима. Али ова су дела поједине карике у оном ланцу околности, са којих је штета тужиоцу произашла и које налажу туженом одговорност за то. Кад је тужени, вршећи право, које му припада по §. 343. суд. ур. и §. 1. двор. декр. од 29. Маја 1845. Бр. 889. ове ствари на своју одговорност дао пренети код спедитера У., без обзира на приговоре тужиочеве, да су све ове код Х. нађене ствари својина тужиочева, онда му је била дужност предузети потребно, да се ове ствари одрже у оном стању, у каквом су биле у време пописа; и то не само односно места где, него и односно начина како ће се чувати за све време док траје његово заложно право и до наређеног му повраћаја пре-

ствари. Тиме што је тужени речене штофове и хаљиве дао сложити у четири сандука и судеки запечатити их; што је ова четири сандука оставио код У. и не испитујући тачно подобност места за чување узабрањених ствари; што се за цело време, док је тужилац на основу пресуде, којом се пониже свида, издејствовао повраћај, дакле за више од шест месеци, није никако о овим стварима бринуо, ма да је и при обичној пажњи (§. 1297. грађ. зак.) морао звати, да ће и паковане ствари у сандуцима на дуже време бити оштећене, и да је приземна соба спедитера У. штету морала увећати, ако се не би поклонила наречита пажња за време јесени и зиме, а тужени ради отклањања тога није ништа предузимао; — свим тим он је крив за непажњу и одговара тужиоцу не само за учињену му штету, него и за изгубљени добитак (§. 1324. грађ. зак.). Баш е тога је тужилац могао тражити накнаду оне цене, по коју је могао ствари продати, да нису оштећене. Са ових разлога треба условно гласећу пресуду вишег суда одобрити, кад нема места примени §. 1306. грађ. зак., пошто не стоји, да је тужиоцу била позната штетност утицаја и неподобност места, и пошто је по преносу ствари могао са њима само тужени располагати.

Allg. Oesterr. Gerichts-Zeitung.

саслужио

Р. Ф

К Њ И Ж Е В Н Е В Е С Т И

Законик Стефана Душана Цара Српског 1349. и 1354. На ново издао и објаснио Стојан Новаковић. 91. издање задужбине Илије М. Коларца. Београд, Држ. штамп. 1898.

Законик Стевана Душана Цара Српског објављен је ових дана у другом издању г. Стојана Новаковића. Разлика између овога издања и онога, које је угледало света пре двадесет и осам година, толика је, да су то управо два различна посла. Док су у ранијем издању чланци старог рукописа били распоређени самим нисцем како се њему најлогичније чинило, у садашњем издању чланци ти задржани су у реду самог рукописа. Такође је важна новина што је објављено свих двадесет преписа, са свима потребним примедбама о њиховом међусобном односу и о вре-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNI...

мену њихова постања. Најглавнији је, без сумње, други део, где је текет пренисан садашњим правописом, и члан по члан објашњен. Али за наше ће правнике од нарочитог интереса бити друга глава из приступа, посвећена установи Сабора у старој српској држави. Ту је покушано да се изведе историјско развиће његово, утврди његов састав и обележе његове атрибуције, па је начињено и упоређење између њега и сличних установа на западу и у Византији. Овај најновији рад г. Новаковића снаја фицу анализу његових филолошких расправа са оном силином генерализовања, која је тако високо оцењена код његових историјских студија. Њему припада велика хвала, што је овај највећи споменик наше правне историје објавио у једном облику, који је потпуно достојан његове важности.

J.

ПРОМЕНЕ У СУДСКОЈ СТРУЦИ

(По „Српским Новинама“ од 1. до 15. X. 1898.)

Краљевским указима од 10. Октобра постављени су:

За судију Касационога Суда: г. Аврам Шокорац, судија Апел. Суда.

За судију Апелац. Суда: г. Петар А. Пачић, заступник Управе Фондова.

За председнике првостеп. судова: пожаревачког: г. Коста Љ. Тодоровић, предс. лозн. првост. суда; ваљевског: г. Драгутин Вукићевић суд. краг. првост. суда; лозничког: г. Милорад Поповић, суд. вишког првост. суда.

За судије првост. судова: алексиначког: г. Драгомир Јовановић, судија зајеч. прв. суда; ваљевског: г. Драгутин Гавриловић, суд. јагод. суда и г. Михаило Томић, секр. II. кл. шаб. прв. суда; врањског: г. Алекса Кочовић, секр. II. кл. лозн. прв. суда; горњо-милановачког: г. Љубомир Кордић, суд. пож. прв. суда; зајечарског: г. Милорад Гр. Гавриловић, суд. пож. прв. суда; јагодинског: г. Љубисав Панчић, правозаст. при љупр. прв. суду; књажевачког: г. Сава Т. Миловановића, суд. ваљ. прв. суда; крагујевачког: г. Милорад Ђорђевић, суд. ваљ. прв. суда; крушевачког: г. Тодор Спасојевић, судија у пенз. и г. Душан Димитријевић, секр. II. кл. пир. првост. суда; лесковачког: г. Тодор Наумовић, суд. врањ. прв. суда; пиротског: г. Михаило Јов. Гинић, суд. алекс. прв. суда; пожаревачког: г. Јован Д. Снасић, правозаст. при пожар. суду и Јован Грубић суд. књаж. прв. суда; прокуљачког: г. Драгољуб Ђ. Бранковић, суд. круш. прв. суда; смедеревског: г. Недељко Мутаџић, суд. леск. прв. суда;

Ћуријског: г. Милан Михаиловић, суд. горњо-милан. прв. суда; чачанског: г. Тихомир Драшковић, секр. II. кл. ист. суда; шабачког: г. Михаило А. Стефановић, секр. II. кл. прв. беогр. суда подун. окр.

За секретара I. кл. Касац. Суда: г. Петар Милутиновић, предс. ваљ. прв. суда.

За секретара I. кл. првост. суда чачанског: г. Милан Николић, секр. II. кл. шаб. прв. суда.

За секрет. II. кл. првост. судово: беогр.-подунавског: г. Коста Тимотијевић, писар II. кл. Минист. Иностр. Дела; лозничког: г. Селимар Панић, пис. I. кл. ваљ. прв. суда; пиротског: г. Живојин Поповић, пис. I. кл. чачан. прв. суда; шабачког: г. Никола Исајловић, пис. I. кл. ист. суда и г. Бошко С. Новаковић, пис. I. кл. краг. прв. суда.

За писаре I. кл. првост. судово: беогр.-трговачког: г. Драгољ. Аранђеловић, пис. III. кл. Мин. Ин. Дела; ваљевског: г. Милут. Андрић, в. пис. II. кл. чачан. прв. суда; горњо-милан.: г. Обрен Поповић, пис. II. кл. ист. суда; крагујевачког: г. Ар. Дмитријевић, пис. II. кл. ист. суда; крушевачког: г. Милан В. Петровић, пис. II. кл. неготин. прв. суда; лесковачког: г. Крета Кретић, пис. ист. кл. прокуп. прв. суда; неготинског: г. Свет. О. Поповић, пис. ист. кл. леск. прв. суда; пожаревачког: г. Тод. Петровић, пис. II. кл. ист. суда; смедеревског: г. Свет. Живчевић, пис. II. кл. пож. прв. суда.

За писаре II. кл. првост. судово: крагујевачког: г. Бож. Катанић, пис. ист. кл. ниш. прв. суда; крушевачког: г. Коста Поповић, пис. IV. кл. Мин. Нар. Привр.; нишког: г. Мих. Голубовић, пис. ист. кл. круш. прв. суда; ужичког: г. Јов. П. Симић, бив. суд. писар.

За писаре III. кл. првост. судово: алексиначког: г. Тод. Стошић, сврш. правн., практ. краг. прв. суда; беогр.-подунавског: као ван. писар и вршиоц дужности рачуновође: г. Радивој Стефановић, практ. ист. суда; ваљевског: г. Драгомир Николић, свр. правн., практ. прв. суда за в. Београд; пожаревачког: г. Сава Николић, сврш. правн., практ. ист. суда; прокупачког: г. Драгут. Бабић, сврш. правн., практ. беогр.- трг. суда; чачанског: г. Милоје Јовановић, сврш. правник; шабачког: г. Фридрих С. Поис, пис. III. кл. беогр.-трг. суда.

За рачуновођу II. кл. првост. суда чачанског: г. Адам Костаћ, пис. II. кл. алекс. прв. суда.

Пензионисани су: г. Стеван Петковић, судија Касац. Суда; г. Милутин А. Поповић, секр. I. кл. Касац. Суда; г. Михаило Стефановић, председник пожар. првост. суда; г. Љубомир У. Романовић, судија шабач. првост. суда.

Уважена оставка г. Станку Цветковићу, судији круш. првост. суда.

Огуштени из службе: г. Срећко Тешић, судија прокупачког првост. суда.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.BE

ВЕСНИК

Велики Духовни Суд одпочео је 8. ов. мес. свој рад.

* * *

Приступно предавање. Ванр. проф. Велике Школе, г. Жив. М. Перић, држао је јуче по подне своје приступно предавање из грађ. судског поступка, као предмета, за која је хабилитиран. Говорио је о устројству судова, а нарочито о судској независности.

Лепо ово предавање, које нам је г. Перић обећао дати за наш лист, примљено је живим одобравањем од стране многобројних слушаалаца и гостију.

* * *

Унапређење. Г Драгић Павловић, наш ревносни сурадник, шсар III. кл. Министарства Правде, постављен је указом краљевским од 10. ов. м. за писара I. кл. истог Министарства.

* * *

Правозаступнички испити. Г. Милорад Драшковић, адвокат канд. полагао је 20. пр. мес. (комисија: г.г. А. Нинчић, Гр. Миловановић, Ј. Поповић, Др Мијушковић и М. Мостић), а г. Чед. Костић, б. секретар прв. суда, 4. ов. мес. (комисија: г.г. Др С. Вељковић, А. Нинчић, Гр. Миловановић, Др Мијушковић и М. Мостић) правоз. испит. Оба кандидата положили су испит са добрим успехом.

* * *

Г. Марко Лазић адвокат и наш повереник у Смедереву, преминуо је 12. овог мес. при самом вршењу свога позива у судници првост. смедеревског суда од парализе срца. Надамо се, да ће нам месни другови његови послати тачније податке о животу и раду нашега колеге. Бог да му душу прости!

БРАНИЧ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

ИЗЛАЗИ:	ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:	УРЕДНИШТВО:
1. и 16. сваког месеца.	Милан Ст. Марковић ПРАВОЗАСТУПНИК	Дубровачка улица број 18.

ПРВИ МЕЂУНАРОДНИ АДВОКАТСКИ КОНГРЕС¹⁾

Држан у Брислу 1--5. Августа (по рим.) 1897.

I.

Почетком Августа прошле године одржана је у Брислу свечано једна ретка међународна скупштина, којој је дат назив Први Међународни Адвокатски Конгрес. На тај конгрес беху дошли изасланици адвокатског реда без мало из свију европских држава: Немачке, Инглеске, Аустро-Угарске, Шпаније, Великог Војводства Луксенбурга, Холандије, Русије, Шведске, Швајцарске и појединих градова Белгије: Брисла, Гана Намира, Лијежа, и др. Укупан број изасланика беше око 240, од којег броја долази највише на Белгију (175), а за тим овим редом, на: Немачку (20), Француску (10), Холандију (8), Русију (6), Инглеску (5), Швајцарску (4), Аустрију, Шпанију и Шведску (на сваку по 3), Италију (2) и Луксенбург (1). Једни од тих изасланика беху представници разних адвокатских конституисаних тела: званичних организација и адвокатских комора, простих и савезних удружења адвоката, адвокатских клубова и конференција; а други представљаху извесна научна тела (Академија за законодавство и јуриспруденцију у Мадриду) или учествоваше у раду конгреса као прости појединци, који припадају адвокатскоме реду.

1) Податци за овај извештај узети су из ових публикација: Bulletin du Congrès International des Avocats. № 1. 1897. Bruxelles. — Congrès International des Avocats, 11 brochures. 1897. Bruxelles. — Premier Congrès International des Avocats. Compte-Rendu. 1897. Bruxelles. — Journal des Tribunaux. №1381--1383. 1897.

Идеа о сазиву међународног адвокатског конгреса јавила се први пут у Децембру 1895. у крилу генералне скупштине „Савеза белгијских адвоката“. Њу изнесе два одлична белгијска адвоката Едмон Пикар и Александар Брон. Првобитни циљ, који су предлагачи имали у виду, беше у опште: да се узајамним договором и обавештајем адвоката из разних држава изнађу извесне генералне норме, које би, узете све скупа, имале послужити за базе једној савременијој, по могућности општој и једнообразној организацији установе адвокатског реда, како би он могао што боље одговарати својем узвишеном позиву и достојније заузети оно место, које му одређује његова улога. Поред тога на конгресу имала би се расправити и извесна питања која се односе на саму функцију адвоката и на прилике у којима се та функција врши. Она општа правила имала би да послуже за углед законодавцима појединих држава за реформу закона о правозаступницима, а постигнути споразум о питањима, која се односе на саму адвокатску функцију, имао би да олакша и регулише односе међународне природе, било између конституисаних тела адвокатског реда појединих држава, било односе између њихових појединих чланова посебице. Једном речи, истакнути циљ адвокатског конгреса био је: изналагање услова којима би се јаче осигурала корист од установе адвокатског реда, рационалније уређење адвокатске професије и остварење међународног савеза адвокатских удружења (*fédération internationale des avocats*).

Општа припрема за овај Конгрес би поверена нарочитој комисији састављеној од осамнаест чланова, под председништвом Жила Ле Жена (*Jules Le Jeune*), сенатора, председника „Савеза белгијских адвоката“, и т. д. Тој су комисији придати пет секретара, којима стајаше на челу Жорж Шенфелд (*G. Schoenfeld*) бриселски адвокат и професор права на бриселском Новом Свеучилишту. Ова комисија изабра из своје средине један нарочити одбор од шест лица, коме стави у задатак извршење свију детаљнијих претходних послова за рад Конгреса. То беше Извршни Одбор комисије за Конгрес. Тај је Одбор отпочео свој рад 1. Јуна 1896. и продужио га све до самога дана састанка Конгреса.

Први корак тога Извршног Одбора на остварењу постављенога му задатка био је, да се постара, да се прикупе сви потребни податци помоћу којих би се могло сазнати савремено стање и положај адвокатског реда у појединим државама, као и законске одредбе, којима је у њима регулисана адвокатска професија. У том циљу тај је Одбор израдио један циркулар, којим је обухваћено шеснаест главних питања, која се односе на установу адвоката и која су имала бити базис и полазна тачка за рад Конгреса. Ево тих питања у изводу и по њиховом реду :

1. Којим је законима, декретима, одлукама, уредбама или обичајима у данашње доба у вашој земљи регулисана адвокатска професија? Умољавате се да изложите тачно њину садржину, датум и сам текст; а ако не постоје никакве законске одредбе, изложите нам одредбе обичајнога права.

2. Има ли код вас поред усанова које се односе на адвокатску професију и које су заведене законодавним путем, још каквих других сличних усанова заведених приватном иницијативом, које би стојале у вези с адвокатском професијом или би је допуњавале, као што су: адвокатска удружења, савези адвокатских удружења, професионалне библиотеке, усанове за бесплатну одбрану сиротиње и малолетника на суду, за заштиту ослобођених осуђеника, и т. д.?

3. Може ли код вас адвокат постати судија и под којим условима?

4. Да ли надлежна власт код вас намерава предузимати какве реформе у погледу адвокатске професије, и, ако намерава, какве су те реформе?

5. Има ли изван ових рефорама још каквих других које би предлагао неко други осим надлежне власти, и ако их има изгледају ли озбиљне и има ли изгледа да ће бити усвојене? У чему се састоје ти предлози?

6. Има ли у вас нарочито написаних књига о адвокатској професији, и, ако има, које су од њих понајбоље?

7. Како је код вас организована настава за адвокатску професију? Јесу ли потребни какви испити, како се полажу и из којих предмета? Да ли ти испити обухватају само чисте правне предмете или обухватају још: Философију, Природне Науке, Социологију, Антрополо-

гију, Физиологију, Књижевност, Беседништво? Колико траје та настава?

8. Да ли код вас млади адвокат мора издржати какав професионалан стаж (рад у пракци); какав е тај стаж, колико траје и какве резултате даје?

9. Има ли код вас ма каквих предложених реформа у погледу на систем професионалне адвокатске наставе; какво је ваше лично гледиште на ту ствар?

10. Шта мислите о томе: треба ли адвокатску професију регулисати званичним путем (законодавним, административним, и т. д.), или је треба оставити потпуно слободну? Ако сте за прво мишљење, како налазите да би требало извести то регулисање? Колики је број адвоката код појединих судова нижих и виших у вашим главнијим градовима? Да ли су предузимате мере или да ли је било предлога да се њихов број ограничи?

11. Какво је ваше мишљење о томе: да ли поједине функције заступања и одбране пред судом треба да су подељене на више оделитих професија (као: адвокати, авуе-и, агрее-и код трговачких судова, адвокати код виших судова и т. д.), или је боље да све те функције могу вршити једна иста лица?

12. Шта мислите о томе: која би занимања и послове, који би стојали изван адвокатске професије, требало забранити адвокату (били они јавне или приватне природе)?

13. Какво је ваше мишљење о томе: да ли би било могућно извести и остварити *једну сталну међународну адвокатску организацију*, слободну или регулисану званичним путем, и то било између појединих званичних баро-а разних земаља, било само индивидуално између адвоката? Каква би по вашем нахођењу имала бити та организација у првом а каква у другом случају?

14. Како би било кад би та организација имала за циљ нарочито: давање обавештења о страним законодавствима у случајевима кад се спор води пред домаћим судовима, одређивање адвоката у страним земљама према специјалној природи спорног предмета, држање адвокатских конгреса или других скупова, узајамно гостопримство, гоцишње публиковање свију одредаба које се односе на адвокатску професију, узајамну међународну

помоћ за сиромаше који би имали да воде парницу у којој другој земљи?

15. Мислите ли да би требало кат-кад допустити страном адвокату да може заступати пред судовима ваше земље; је ли то допуштено сад код вас, и има ли за то каквих нарочитих услова, и какве би услове требало поставити?

16. Налазите ли да изван ових петнаест питања има још каквих која би се односила на адвокатску професију и која би требало изнети пред Конгрес на дискусију?

Овај циркулар с овим питањима разаслат је у 4000 примерака по целој свету: у Белгији свима адвокатима, судијама и професорима права; а у другим државама познатијим личностима из адвокатског реда, члановима појединих бароа, члановима разних правничких и адвокатских удружења, професорима свију правних факултета и свој правничкој и судској штампи.

Такав сам циркулар добио и ја.

У те доба у нас у Србији међу правницима не беше никакве унутрашње организације. Некадашње „Правничко Друштво“ беше већ угинуло, а његов орган „Правник“ беше престао излазити. То је исто било и с „Адвокатским Удружењем“ и његовим органом. Упитан о томе: постоји ли у Србији какво адвокатско или правничко удружење; има ли адвокатских, правних или судских листова, са којима би бриселски Извршни Одбор могао ступити у везу, ја сам, на жалост, морао дати негативан одговор.

Није ми познато да ли је који од наших адвоката добио горњи циркулар, и да ли је на њ одговарао. Знам само то, да је из Србије стигао само мој одговор на горња питања и тај је одговор одштампан у засебну књижицу¹⁾ и разаслат свима онима којима је био разаслат и сам циркулар. Тако је учињено и с одговорима свију оних који су се одазвали писму Извршнога Одбора. Корисна последица тога рада беше та што је на тај начин за кратко време из самих извора прикупљено довољно материјала за познавање устројства адвокатске профе-

¹⁾ Под насловом: **Premier Congrès International des Avocats. Réponse au Questionnaire. Serbie**, par Givko M. Milosavljevitch professeur ordinaire à la Faculté de Droit de Belgrade. Bruxelles, 1897.

сије скоро у свима данашњим државама¹⁾. Сви су ти одговори скупљени у једну књигу која носи наслов: *Mesunародна ручна књига о адвокатској професији* (Manuel International de la Profession d' Avocat). То је за сада највећи и најпотпунији репертоар законодавних одредаба о адвокатској професији у скоро свима данашњим државама.

Извршни Одбор добио је одговоре из двадесет земаља, и то из једних по један, из других и по више. Тако он је добио из: Немачке 12 одговора, Шпаније 4, Француске, Инглеске, Холандије, Данске, Шведске и Норвешке по 3, Белгије и Швајцарске по 2, а из Русије, Аустрије, Угарске, Италије, Португалије, Луксенбурга, Србије, Грчке, Бугарске и Турске само по један. Законодавства Сједињених Држава Америчких и Јапана изложили су два бриселска адвоката (A. Neringx и Halot).

У мојем одговору ја сам се ограничио на сумарно излагање главнијих одредаба нашег закона о *правозаступницима* од 15. Јуна 1865. Што се тиче осталих питања, на њих сам одговарао по својем личном нахођењу и према нашим приликама. На шеснаесто питање, које гласи: имате ли да изнесете какав предлог за дискусију на Конгресу, ја сам истакнуо питање о организовању сталне помоћи, која би се имала давати остарелим и за рад онеспособљеним сиромашним адвокатима. Таква установа постоји већ у Берлину и даје врло повољне резултате.

Овај свој одговор послао сам Извршном Одбору месеца Августа 1896. Мало за тим у наше законодавство о *правозаступницима* беху унесене извесне измене и допуне законом од 15. Октобра исте године. Будући је значај тих измена и допуна био капиталне природе, то сам и њих саопштио у своје време Извршном Одбору с молбом да их придружи ранијем одговору, што је он и учинио.

Прикупљени материјал за дискусију на Конгресу премашао је сва очекивања. Добивени одговори покази-

¹⁾ Осим тога тај је поступак већ дао импулса критичкој оцени појединих адвокатских организација и предлагању рефорама. Види: *Le Barreau de Paris: Réformes pratiques*, par M. Paul Moysen, avocat à la cour d'appel, ancien membre du Conseil de l' Ordre. Paris, 1898. — Са тенденцијом ове књижице повнаћемо читаоце „Бранича“ у којем од доцнијих бројева.

ваше јасно како по обиму излагања тако и по богатству садржине, да би дневни ред Конгреса био и сувише претоварен, кад би обухватио дискусију о свима питањима која су била унесена у циркулар. За то га Одбор сведе само на осам питања: остала су остављена за други пут. Тако скраћен дневни ред обухватио је ова питања:

1. О адвокатским удружењима која су постала приватном иницијативом.
2. Установе за бесплатну одбрану сиротиње и деце, и за заштиту ослобођених осуђеника и скитница. Однос између тих установа и баро-а.
3. О адвокатском испиту.
4. О професионалном стажу.
5. Завођење једне сталне међународне адвокатске организације.
6. Задатак те установе.
7. Завођење међународне адвокатске помоћи на суду за сиротињу, која води спор у страним државама.
8. Питање о дозволи страним адвокатима да могу заступати код домаћих судова.

Да би рад на Конгресу био олакшан, за ова поједина питања били су одређени нарочити известиоци. Њима је било стављено у задатак, да о тима појединим питањима израде за Конгрес нарочите прегледне и кратке нацрте, према податцима које би о њима нашли у одговорима из појединих држава, и да на тај начин створе потребан терен за дискусију на Конгресу.

Осим тога утврђено је још:

1. Да се Конгрес састане на дан 1. Августа 1897.
2. Да на Конгрес могу доћи и учествовати у раду само нарочито позвата лица. Ту долазе на прво место они којима су били послати циркулари с питањима и који су на иста одговорили; даље познатији адвокати, представници професионалних адвокатских удружења, правни факултети и судска штампа.
3. Дискусија на Конгресу може се водити на четири језика: француски, фламански, немачки и инглески. При свем том сваки говор који би био држан на којем од ова два последња језика одмах ће се преводити на француски.
4. По свршеној дискусији о појединим питањима Конгрес неће доносити никаквих резолуција. Само ће

председници седница у кратко формулисати целу дебату и тако скраћену заводити у нарочити записник.

* * *

Чланови Конгреса састали су се први пут на дан 1. Августа у 10^{1/2} часова пре подне у великој дворници бриселске Судске Палате. Ту је их добродошлицом поздравио Оскар Ландриан (Oscar Landrien), старешина адвокатског реда, кратким говором, у коме је нагласио циљ Конгреса и истакнуо потребу и међународни значај заједничкога рада, помињући при том заслуге Немачке, Француске, Инглеске и осталих држава за тријумф права и правде у опште.

Овај први састанак завршен је представљањем страних гостију и срдчним међусобним разговором.

(Наставиће се)

Проф. Жив. М. Милосављевић.

ГРАНИЦЕ СУДСКЕ ВЛАСТИ

ПОВОДОМ ЈЕДНЕ НЕПРАВИЛНЕ ПРАКТИКЕ КОД НАС

(Наставак из бр. 13.)

3-ћа примена: Специјална акта судске и административне власти.

40. Претходна два случаја нису једина у којима правило поделе судске и административне власти добија своју примену; она су непосредна последица те поделе, и претпоставке у њима предвиђене биле би непосредно пренебрегавање тога уставног прописа. На пример, судска власт која би у своје руке покушала узети послове активне администрације ставила би се у директну противуречност са поменутиим прописом, а то би исто било и онда, када би се она примила да реши један спор из компетенције административне власти који би, хотимично или из незнања, пред њу заинтересована лица изнела. Разуме се, да се овај последњи случај тиче само оних држава код којих административни спорови нису дати

на суђење обичним, грађанским, судовима, већ за њих постоје нарочите административне јурисдикције. Али, на основу начела одвојености и узајамне независности двеју грана извршне власти, не сме се допустити ни посредно мешање судске власти у послове администрације и обрнуто. Сваки, дакле, поступак једне од тих власти који би дефинитивно водио ка негацији те одвојености и те независности треба да буде забрањен, без обзира да ли он посредно или непосредно ка тој последици тежи.

Ми смо у овој расправи више пута казали да судска и административна власт, као делови извршне власти, имају да примењују законе свога ресора: прва приватне и кривичне, а друга јавне. Нити би судска власт могла узети удела у примени закона из области јавнога права, нити би, пак, опет административна власт смела аплицирати приватне и кривичне законе. Последица је овога правила та: да је свака од тих власти једина надлежна да оцени, како се известан закон из њенога делокруга има разумети и применити. Радња судова не подлежи разматрању административне власти, а начин на који ова опет примењује законе чије је извршење њој поверено не може бити предмет судскога решавања. Одлуке судова за административну власт имају силу закона а исту важност имају опет за судове радње административне власти, учињене у циљу или поводом извршења каквога закона из њене надлежности. Нити управни органи могу дискутовати легалност судских одлука, нити судови имају слично право у погледу радња управних органа за које су они надлежни¹⁾.

1) Судске одлуке су закон за административну власт, и ова не би могла стати на пут њиховом извршењу из разлога што би она налазила да је суд у тој одлуци погрешно закон применио и спор неправилно расправио. Административна власт не би могла такође, баш да у одлуци судској нађе и очигледних погрешака, ове испрвити, нити би смела, у случају да је диспозитив одлуке нејасан, сама му смисао истраживати и тумачити га. Иначе би административна власт, под изговором да погрешке исправља или одлуку интерпретира, имала могућности да ову измени. По §§. 334. и 335. грађ. суд. пост. погрешке у пресудама или решењима могу исправити само судови. У §. 335. а. ист. пост. стоји: „Ако би извршна пресуда била тако нејасна и неопредељена, да је извршна власт не би била у стању извршити, онда ће се она обратити суду који ће поступити по § 335.“. А §. 281. крив. суд. пост. вели: „Ако се догоде очевидне погрешке у писању пресуда или решења нижих судова, они ће их моћи сами исправити; или, ако би предмет отишао

Посматрајући ово питање са гледишта граница судске власти, ваља знати да ова власт не само да не може присвојити себи активне или спорне функције административне власти, већ не може ни у којој прилици ценити било законитост било опортуност каквог административног акта, нити му може одрећи вредност за то што би она налазила да он та својства у себи не садржи. Кад би судска власт имала право да извесном административном акту његову важност не призна, зато нити би он, по њеном нахођењу, био закону противан или неопортун, онда би тиме начело поделе судске и административне власти било знатно окрњено; кад би радње ове последње власти могле остати без дејства код судова, то би значило да судска власт врши, у многим случајима, контролу над радом управних органа и да ови нису независни у тумачењу и примени закона из њиховога ресора. Исто тако судска власт не треба да интерпретира административни акт, ако је смисао његов сумњив, јер би она могла, под изговором да акт интерпретира, овоме дати сасвим друго значење и тиме радњу административне власти уништити. Само је ова власт надлежна да тумачи смисао својих акта, и да цени њихову легалност и опортуност.

Могу се предвидети два случаја у којима се питање о овој последњој последици одвојености двеју извршних власти може појавити.

41. *Први случај.* Горње питање може искренути у прилици какве грађанске парнице између појединаца или каквог кривичног спора. Ако се, у грађанском процесу, једна странка позива, за доказ свога права или у своју одбрану, на какав административни акт, судска власт је дужна таквом акту дати силу и важност, а не сме се упуштати у оцену његове законитости или опортуности, и да му, било из једнога било из другога од та два раз-

већем суду, то ће моћи и овај учинити. Ако би се какве погрешње догодиле у пресудама виших судова, па они сами не би то исправили, онда ће нижи суд, код кога се то примети, вратити дело оном суду да погрешку исправи — Догоди ли се, пак, да се такве погрешке примете тек код полицијске власти, кад јој се пресуда или решење пошље на извршење, то ће она задржати извршење, а с питањем о томе обратити се дотичном првостепеном суду.“

лога, одрече важност, преиначи га или поништи.¹⁾ Узмимо овај пример: у једном спору око дуга, поверилац, да би му био и уговорени интерес досуђен, поднесе од пореске власти уверење да је своје примање пријавио за наплату пореза²⁾. Дужник, у намери да избегне осуду на интерес, пориче вредност пријави наводећи да је њу власт незаконито издала. У таквом случају суд, ако тврђење дужниково није никаквим озбиљним доказима поткрепљено, сматраће пријаву као правилну и повериоцу ће досуђити и интерес. Ако, пак, суд има разлога мислити да је пријава може бити незаконито издата, упутиће дужника на административну власт да она легалност пријаве извиди, а никако се не може сама у тај посао упуштати и пријаву одбацити с тога што би она нашла да власт у датом случају није требала повериоцу издати уверење³⁾. Или, да наведемо овај пример. Извесно земљиште експроприсано је у корист Државе и суд има овој да изда тачицу. Суд нема права истраживати да ли је експроприсање опортуно или не; да ли су извршене све формалности приликом истраге за оцену опортуности експроприсања. То је административна радња о којој судска власт не може да решава⁴⁾.

1) Laferrière, op. cit. t. I., 488, 429.; Batbie, op. cit., p. 394. et suiv. („Séparation des pouvoirs judiciaire et administratif“), Ducrocq, op. cit. t. I. p. 609; Garsonnet, op. cit., p. 26, Voenf, op. cit., p. 532, 533.

2) По чл. 80 зак. о непосредном порезу свако примање које носи интерес мора се пријавити пореском одбору; иначе, поверилац не може код суда тражити и наплату интереса.

3) У једном спору првостепени суд је одбио тужиоца од тражења интереса с тога што је нашао да пореско уверење није правилно. У уверењу било је стављено да је тужилац своје примање пријавио за 1894. годину. Суд му је досудио само интерес за ту годину, а не ч за раније, зато што у уверењу није било овачено, да је примање било и за те године пријављивано. На жалбу повериоца, Касациони Суд је поништио решење нижег Суда. Нижи суд није се могао упуштати у тумачење административног акта и, дајући му известан смисао, одрећи му важност. У осталом, овде није имало шта да се тумачи, јер је акт био јасан. Кад је пореска власт тужиоцу издала уверење, она је морала претходно извидети да ли је овај дуг и раније пријављиван и, за случај негативе, применити на њега закону казну. Факат да тужилац има у својим рукама уверење доказ је да је он ствар са надлежном пореском влашћу уредио, и суд је погрешно што је, одбацујући уверење, вршио у неку руку контролу над радом дотичне пореске власти.

4) По француском закону од 3. Маја 1841. о експропријацији, декрету или закону који наређује експроприсање мора претходити процедура позната

www.unibooks.rs
УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

Исто питање може искрннути и код кривичних спорова. Може се десити да исход једног кривичног спора зависи од извесног питања чије решење спада у дело-круг административне власти. У таквом случају, судска власт треба да одложи пресуђење спора дотле док административна власт не донесе своју одлуку¹). Ortolan наводи овај пример: Неко је оптужен зато што је на туђем добру копао земљу или из њега вадио камење, или што је са њега узео какав материјал и учинио извештан квар. Он се брани да је то учинио по наредби администрације, ради грађења какве јавне грађевине. Ако се овај факат не признаје, онда се због тога истиче питање које претходно мора бити од административне власти расправљено²). Али, ако ова власт потврди да је заиста оптужени радио по њеној наредби, судска власт не би имала право да цени законитост тога поступка и да оптуженог казни зато што је он извршујући једну наредбу коју није смео послушати, учинио кривично дело наспрам

под именом *enquête administrative de commodo et incommodo*. Помоћу ње има да се извиди да ли је експрописање корисно или не. Административне радње из те процедуре суд нема права ценити. Он не би могао сачувати приватну својину од експропријације, зато што би нашао да је ора некорисна. Али, по изречном налогу законодавца, судска власт има дужност да испита легалност акта који наређује експрописање, као и то да ли су се извршиле све формалности које после овога акта долазе. Тако, ако је експрописање наређено декретом тамо где је за то нужна одлука законодавне власти, суд не може издати тапију. (Laferrière, *op. cit.*, t. I, p. 187. et 488; Ducrocq, *op. cit.* t. I, p. 611. et 612.). В. наш закон о експропријацији од 15. Марта, 1866. (36. XIX., стр. 190).

1) Garraud, *Précis de droit criminel*, p. 828. („Questions préjudicielles administratives“); Laferrière, *op. cit.*, t. I, p. 443. („Des questions préjudicielles“); Batbie, p. 597; Ducrocq, *op. cit.*, t. I, p. 626; Faustin-Hélie, *Traité de l'instruction criminelle*, t. VII., p. 443.

2) Ortolan, *Éléments de droit pénal*, t. II, p. 454. et suiv.

У француском законодавству, изузетно од правила да административна власт може, поводом каквог спора у коме би се суд упустио у решавање о легалности каквог административног акта изазвати сукоб, она то право нема у процесима којима је предмет какво злочино дело. Право изазивања сукоба административне власти ограничено је и у случајима преступа. Али, ова ограничења не значе да судска власт може, у тим приликама, да решава административна питања. Она је дужна, и ако администрација то не тражи, одложити пресуђење кривичне парнице у случају да се у њој појави какво питање из надлежности администрације, док ова то питање не реши. Горња ограничења значе само то: да судска власт једина у тим случајима цени своју надлежност од-носно појављених питања. (Garraud, *op. cit.* 562.)

www.публичног тужиоца. Можемо узети и овај пример: чиновник оптужен за утају у званичној дужности подноси, за своје оправдање, разрешителнице. Државни тужилац побија важиост овима, доказујући како су оне незаконо издате. Суд је дужан да обустави даље ислеђење кривичнога дела, док надлежна административна власт не реши, да ли поднесене разрешителнице скидају са оптуженог сваку одговорност.

Као што смо мало час напоменули, судска власт не може ни тумачити административна акта, кад су она нејасна. То право припада административној власти, којој је суд дужан послати акт у питању на тумачење. У осталом, ако је акт тако редигован да он не даје места никаквој сумњи односно његовог значења, судска власт има просто да акту да његову важност, јер нема никакве потребе да прибегава интервенцији административне власти.

42. *Други случај.* Питање о коме имамо овде да говоримо предвиђа најтежи случај примене начела о подели између судске и административне власти. То питање је у исти мах и једно од оних питања јавнога права која највише задају труда, око њиховога решавања, и писцима и законодавцима. Оно је од огромне важности и стоји у неразлучној вези са политичком организацијом државе. Разуме се да и овде ваља учинити исту примедбу коју смо учинили, прегледајући остала питања ове врсте, а то је, да од начина на који се хтела организовати државна власт зависи и решење овога питања. На његову солуцију има непосредног утицаја опште питање о односима двеју извршних власти, о превази једне или друге¹⁾.

Поред све његове важности, не само са гледишта политичке организације државе, већ и са гледишта самих гаранција за права појединаца, о питању овом код нас је ипак мало писано, бар у колико је то нама познато.

¹⁾ „Сваки систем (реч је о односима судске и административне власти) има, дакле, свога разлога у самој организацији држава и у општим условима њиховога унутрашњег живота. Међу системима које смо изложили нема ни једног који би смо могли осудити или похвалити а priori, у име апстрактних начела. Сваки од њих треба посматрати у примени у друштву за које је установљен. Одвојен од тога друштва, пренесен, у својој целокупности, у једно друго законодавство које је створено у другим околностима, он може да одведе ка обманама и да умањи правне гаранције баш тамо где је била нада да ће се оне увећати“. Laferrière, op. cit., t. I, p. 106.

Једно питање које засеца у тако многобројне и претежне интересе не треба да остане занемарено. Ми немамо претензију да о њему изнесемо неке нове појмове, нити да укажемо на солуцију која би, боље него досадашње, задовољавала све потребе. Што хоћемо то је, да у кратко изнесемо оно што је о тој ствари писано у страниј литератури и да изнесемо тешкоће његове.

И овде је, као и у прошлом случају, реч о актима административне власти која могу, приликом конкретних спорова, доћи пред судску власт. Само, разлика је та, што је у претходном случају била претпоставка: да административни акт не вређа ничије право нити има да се на основу њега каква казна изрекне. На против, у овом другом случају претпоставља се један такав акт. Као што видимо, питање ово може искренути у двојаком облику. Да прегледамо и један и други.

(Наставиће се)

Ж. М. Перић,
ванр. проф. Вел. Школе.

ЗАКОНИТИ ДЕО НАСЛЕДСТВА

На ову тему изазвала нас је одлука нашег Касационог Суда од 4. октобра 1895. Бр. 9914., која је у изводу изнесена у „Браничу“ број 16. стр. 566—568 под именом „*Између оца и синова нема задруге*“.

Пре но што уђемо у расправу ове теме, сматрамо за своју дужност изјавити: *да је она основана на закону, али је противна правници*. Боље рећи: у овој ствари има право Касациони Суд, по закону, али по правници имају право оба нижа суда.

Ми дакле овде дижемо реч у интересу правнице, правичности, и потрудићемо се, да докажемо, како би се и код данашњих законских наређења могло дати места правници, правичности, а да се не окрње *природна права свакога човека* (срп. §§. 15—20. аустр. §§. 15—20. општ. грађ. зак.).

Аустр. §. 137. грађ. зак. гласи: „Ако се у женидби роде дјецџ, постаје ново правно одношење; тим се оствиају права и обвезе међу законитими родитељи и дјецом“. — §. 172. гласи: „Власт отчинска престаје одмах, чим је дјете по-стало пунолетно“ — Исто наређује срп. §. 150. с до-датком: „— — — т. ј. кад деца 21. годину наврше, онда мушко дете може изићи из куће и за себе на своју руку радити — — — такође и кћи од 18 година може се удати“.

Срп. §. 152., и аустр. §. 174. предвиђају, да деца могу бити еманципована, оглашена за пунолетну и пре правог, природног пунолетства ако то суд одобри. — Еманципован је и онај, коме је отац или суд дозволио самостално кућеводство, трговање, занат (*venia aetatis*).

По §§. 154.—155. (аустр. §§. 176.—178.) отац губи отчинеку власт, ако је: луд, распикућа, осуђен за злочин, ако је напустио своју кућу, или ако своју децу не води правој путу живота или их злоставља.

* * *

(О садржају тестаменга). Срп. §. 466. гласи: „Ово расположење (са имањем) само ће онај чинити моћи, који је сам оно имање стекао; — — — иначе: нема силе ни важности“.

(Законити део). По срп. §§. 476.—484. (аустр. §§. 762.—796) види се, да је отац приморан оставити чисту половину свега свога имања (срп. §. 477., аустр. §. 765.) својој деци.

* * *

Кад се сада вратимо на поглавље III. О правима и дужностима међу родитељима и децом, срп. §§. 112.—155. аустр. §§. 137.—167., онда видимо, да срп. §. 121. штити подједнако и родитеља и децу (синове). Он гласи: „Што год деца под родитељском влашћу и њиховим управљањем прибаве, то родитељима својима прибављају, као год што наравно родитељи за своју децу имање прибављају и њима остављају“.

И срп. §. 122., (аустр. §. 149.—151.), каже да дете може стећи имање и са друге стране ван очеве куће; а

то су поклони или његова властита заслуга, — и да то имање остаје увек његово.

Срп. §. 123. гласи: „Ово се све разумева о малолетнима, које родитељи издржавају и хране; иначе пак што год такви својим трудом себи прибави, оно је његово“. (Т.ј. све што пунолетни стече почев од своје навршене 14. год. (Срп §. 124.), било у очевој кући, било иначе: оно је његово и оиет његово).

* * *

На основу ових законских одредаба, у речи стојећа пресуда морала би садржавати следеће:

1). Све имање стечено, приновљено од навршене четрнаесте године ових сада пунолетних синова, има се одмах поделити између синова и оца на равне делове и свакоме своје одмах у руке предати (Види срп. §§. 57; 123; 124; 211; 517).

2). Заоставштину т.ј. дедовину и чисту очевину уступити оцу, с тим, да са садашњом половином може радити шта хоће, а другу половину, да може уживати како отац тако и жена његова (мати или маћеха ове браће), али ју мора након себе оставити неокрњену и неоптерећену својим синовима, као својим правим наследницима. (§§. 117; 150; 121; 477, 466).

* * *

Ствар је у овоме:

„Василије имао је шест синова, од којих двојица: Јелисије и Танасије, почну отуђивати покретно имање без његовог одобрења, не слушајући га и не поштујући, и на овај начин ограничаваху га у располагању имања, за што буде принуђен судским путем тражити, да синови: Јелисије и Танасије изађу из његовог имања.

„Тужени синови одговоре, да су наводи њиховог оца неистинити, и да су они одавно пунолетни, као и да имају већ и своју пунолетну децу: да су они заједно са оцем прибавили целокупно имање и да према томе они не могу излазити са заједничког имања.

„Чачански првостепени Суд пресудом својом од 9. Децембра 1893. Бр. 23.736 — одбије тужиоца од тра-

жења, настав, да су тужени са тужитељем *задругари* и да њима као таквима по §. 552. грађ. зак. припада раван део имања задружног.

„Да тужилац нема права на тражење и кад не би било задружног односа, ни по том основу, што није доказано, да је он сам и без помоћи тужених имање стекао, а примени §§. 121. 211. 214. грађ. зак. не може бити места, јер се ови законски прописи односе на малолетну децу.

„Апелациони Суд преиначи првостепену пресуду и пресуди, да тужени изађу из куће и имања тужиоцевог, но да имају право својине само на један део тога имања, које је прибављено после навршеног пунолетства. Своју пресуду Апелациони Суд засновао је на пропису §§. 150. 727. и 728. грађ. зак., јер су тужени од дана пунолетства па све док се на имању тужиоцевом налазе, ортади тужиоца у томе, што су у ортаклук на имање тужиоцево унели свој рад.

„Касациони Суд примедбама свога одељења поништи горњу пресуду, из разлога, што је се Апелациони Суд мимо тужбеног тражења упустио у расправу питања о својини и деоби имања између тужиоца и тужених, и, што је спор расправио по прописима о ортаклуку, када ни једна страна није ортаклук, као основ свога тражења, истицала.

„Услед горњих примедба Апелациони Суд одобри пресуду првостепенога Суда.

„По жалби Касациони Суд примедбама свога Ш. одељења од 9. Септембра 1895. год. Бр. 9381 — поништи горњу пресуду Апелационог Суда, из разлога: „Кад је тужилац навео, да је спорно имање сам стекао и зарадио, и да му га тужени сада још за живота хоће да одузму и распарчају, онда је Суд требао, да по закону оцени: *је ли могао одбити тужиоца од његовог тражења* према одредбама §§. 121. 122. и 211. грађ. зак.“

„Апелациони Суд није усвојио примедбе Касационог Суда, но је остао при првој својој пресуди ослањајући се на изричне одредбе §§. 121. 122. 123; јер према §. 123. грађ. зак.: *„све што су деца од дана пунолетства и у очевој кући зарадила њима и припада, а што су остала у очевој кући и после пунолетства, имају се сматрати као задругари, а никако као малолетна деца*

WWW.UNI
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

у смислу §§. 121. и 122. (који изрично говоре о малолетницима)“. —

И ови разлози нису могли убедити Касациони Суд, већ је одлуком своје опште седнице од 4. — X. — 1895. Бр. 9914 одржао у снази примедбе свога III. одељења.

* * *

И заиста §§. 121. и 122. грађ. зак. говоре о малолетној деци, а пунолетној деци §. 123. признаје сва грађанска и имовинска права; §. 124. грађ. зак. иде још даље, те пружа деци особита благодјејања (*beneficium*) и од малена их потстрекава на самосталан „полезан“, срећнији, благополучнији живот, који ће их одвести правој срећи (§. 115), а то је *рад* и *рад* и *оист рад*. Па да би им омилио тај рад, који је битни услов праве људске среће — он им у §. 124. грађ. зак. ујемчава корист од њиховога рада већ од навршетка њихове четрнаесте године.

Према томе деца могу тражити и суд ће им досуђити по §. 124. грађ. зак. корист од њиховога труда, јер „склоност к начину живљења“ може се у детета испољавати и у земљорадњи и у сточарству и у воћарству, као год и у занату или у трговини, а што су деца по навршетку 14. године остала у родитељској кући, тим су се показала *двојном* достојнија законског благодјејања, јер су се задржавањем у кући родитељској показала: 1) веома благодарна и обазрива према својим родитељима, хтевши да им својим трудом олакшавају терете око одржавања куће и терета породичних; 2) испољила су своју оштроумност, проницавост духа свога у томе: што су умела познати, да ће њихов труд имати већега успеха и за њих и за њихове родитеље, ако они свој труд уложе у кући, у којој им стоји на расположењу и велики домаћи капитал (имање, алат, стока, новац) и удружена снага осталих укућана.

Према томе овакве синове ваља наградити, а не казнити.

Ми мислимо да је закон на њиховој страни, за то би желели да им суд то право призна.

Позивање Касационог Суда на §. 211. грађ. зак. по коме је сваки неограничени господар свега свога иметка — иде баш у прилог синова. Тај је §. 211. превагнуо

на теразијама Касације на корист оца. Он је камен те-мељац у речи стојеће одлуке Касационог Суда.

Али оно што се признаје према оцу Василију, не сме се одрицати према синовима Јелесију и Танасију; јер кад је Василије апсолутни господар онога што је он стекао, онда су и његови синови апсолутни господари од онога што су они стекли.

З а к љ у ч а к .

Синови, односно кћери, јесу врховни господари, власници (*dominium directum*) половине очевога имања, а отац, односно мати су доживотни користовни власници (*dominium utilis*), као и сваки доживотни уживалац (*usufructuarius*). (§§. 121. 477. грађ. зак.).

Што деца од навршене 14. године стеку њихово је (§§. 123; 124; 211. грађ. зак.).

Право власности јесте свето, неприкосновено, незастариво, докле не дође у сукоб са јачим правом, а то је са јавним правом. — Доселост (*usucapio*) је институт јавнога права, те је за то она јача од приватног права. И брак је институт јавнога права. За то права и дужности, које проистичу из брака, уживају заштиту јавнога права. — Одредбе §§. 115. (аустр. §§. 137. 139) 121—124; 477. (аустр. §. 765.) резултирају из брака (аустр. §. 44... „Одношење породице установљује се погодбом женидбеном. У погодби женидбеној очитују двије особе различнога пола законитим начином своју вољу, да ће живити у неразлучној заједници, *дјецу рађати, одхрањивати их*, и да ће једна другој замјенито помагати“). Срп. §. 60. је мало осакаћен превод овога §-а као и на многим другим местима, *за то их Суд по службеној дужности мора респектовати за деција малолетства*, а по пунолетству само на захтев интересената.

Интересенти су у овом конкретном случају изнели свој захтев пред суд и тражили су заштиту суда за своје право.

Како је суд решио — видели смо.

Како ми мислимо о томе — изнели смо овде.

На реду је, да и други рекну коју реч о тој истој ствари, а ми ову расправу завршујемо са речима:

Рекох и душу спасох!

26—IX—1898.

Београд

А. П. Милојковић.

О РОБИСТВУ

ИСТОРИЈСКО-ПРАВНА РАСМАТРАЊА

од

А. Антића.

— — —

(Свршетак)

* * *

Поред Шпарте, Атине, Крита и Коринта, робља у маси имали су и острова: Егина и Хиос. Господари робова на Хиосу врло су сурово и хрђаво са њима поступали, а како су у мањини били, то се ови последњи користили приликом, када Атина зарати са Хиосом — год. 412 пр. Хр., те се скоро сви побунише и у планине повукоше, одакле су, по казивању Тукидида, на своје господаре и њихова имања жестоко напали, пустош правили, и страх и трепет залавали некадањим својим тлачитељима. Поглавару ових побуњених и одбеглих робова било је име Дримакус, и он је, као и онај из наших народних песама познати Драпин из Приморја равна, — ударио намет на вилајет — на бивше господаре ових робова. Ситуација се дакле променила. Робови су постали господари својим некадањим господарима, и сада су ови последњи морали сами, уз припомоћ нешто заосталих верних робова, да аргатују, ору и тргују, и да сву своју имаовину, па и сам живот, предаду на Бог и душу Дримакусу, а да од њега примају разрезе и уцене, *какве је он за добре и правичне према њима налазио*. Овај арамбаши читаве војске одбеглих робова, вршио је *врло тачно и савесно разрез намета*, т.ј. свакоме је данак или контрибуцију *разрезивао према стању и могућности*; и бивши господари тачно су, и у своје време, овај намет у храни

и иначе својим бившим робовима исплаћивали, на шта су уредне признанице од Дримакуса примали, и по пријему истих, и до новог рока, сасвим на миру били. Шта више, овај исти Дримакус био је и врло племенит човек наспрам старих тирана његових и његових људи, јер, и ако је у своме домаћају — територији — створио азил за све ново одбегле робове, он је, тако исто, образовао и суд, који је ценио, да ли су ти ново одбегли робови имали разлога да напусте своје господаре, или не; и ако нису на то били принуђени тиранијом, они су били враћани својим господарима. Сам Дримакус, као какав суверен, праћен својом гардом, силазио је о празничним данима у села и вароши, где су га стари господари са највећим страхопоштовањем дочекивали и царски га гостили. Најзад, и у току дугог времена, Хиочанима се досади ово господство некадањих својих робова над њима, па потајно уценише главу Дримакусову. Кад је овај за то сазнао, он, једно што је већ био остарио и изнемогао, а и зато, што је као такав сумњао у даљу верност и послушност робова, нареди једноме младоме робу, да му главу одсече, хотећи га тиме одређеном уценом да награди. Смрћу Дримакуса насташе тежи и црњи дани за Хиочане, јер несташе онога, који је робове насилнике у стеги и дисциплини држао; и ови тек од тада почеше у пуној мери и без рачуна Хиочане да нападају и арају. У овој невољи и несрећи не поможе Хиочанима ништа, па ни то, што подигоше храм *Јунаку* — *заштитнику свме* — Дримакусу, хотећи тиме некадање робове своје да ублаже и умилостиве. Живећи од робља, они — Хиочани — најзад и сами посташе прави и потпуни робови; јер када је Митридат Хиос освојио, он је све становнике његове као заробљенике и робове у Колхиду одвео. Правда се дакле тиранству и злочину и овде потпуно осветила¹⁾.

Из свега што доведе о робљу и ропству у старој Грчкој рекосмо, види се, да је оно у првобитно — еројско — доба било у маломе броју; да се са њиме у то доба благо поступало, бар према *маловитом* и *несигурном* предању, које нам је о томе остало у *загонетном* и *легендарном* епосу Омировом о тројанском рату, за чију је личност, — Омирову — па и за саму главну ствар —

1: Wallon св I. стр 318 -- 326.

тројански рат, сасвим сумњива ствар, да су и постојали, а нарочито сам тај рат да је био у оној форми и обиму, у каквим се описује у епосу Омировом „Илијади“ и „Одисеји“. Ово што рекосмо о Илијади још у већој мери вреди за спевове Езриодове и Еврипидове, који се датирају неколико векова после тројанског рата, а којима је за основицу служила „Илијада“, као и предање народа, које се у току векова и са колена на колена попуњавало, и појезиом и митологијом китило.

За историјско доба грчко, рођење се у Грчкој јавља у масама; а најглавнији му је извор био како страни упади — Дорјана и Тесалијанаца — тако и *неирекидни* унутарњи ратови између ситних и *многобројних* државица и вароши јелинских.

И у самој Атини, и код њених савезника, било је такође робља у знатном броју, али се са њиме, у сравнењу са Шпартом и острвом Хиосом, блаже поступало, као што смо то мало час изложили. Атина је била републиканска па и демократска, а уз то још и индустријска и трговачка држава; док је Шпарта била војничко-деспотска монархија, коју су дошљаци освајачи — Дорјани — основали, и у њој силом оружја своје господство над покореним урођеницима одржавали. Поред тога, атинска је република била колевка и центар грчке образованости, — вештина и наука — боравиште философа, па је према свему томе сасвим природна ствар, што је она са својим робовима, које је махом *куиовичом* набављала, *нешто хуманије* поступала, но што су то Шпарта, Хиос и остале грчке државице и колоније чиниле. Узрок и разлог овом *само релативно* блажем поступању са робовима у атинској републици, поред већ раније наведенога, *био је у главноме државничка мудрост и политичка увиђавност Атине*, која је водила о себи и свом опстанку рачуна, и *предвиђала све опасности и зле последице, које би је могле снџки од могуће побуне робова*; од чега је и сама Шпарта, као војничка држава, непрестано страховала. Ово блаже поступање са робљем у Атини чинило се дакле са два разлога: прво из *човечности*, а друго, и *поглавито, из политичког и економског рачуна*, т. ј. да се *одклони револуција робова, и да се сиречи тајно и у већем броју одбавише робова, те да би се увек имало довољно бесплатних руку за рад и шпекулацију.*

Али, и ма да су, поред осталог, постојали и сами законски прописи за заштиту робова од претераног и неоправданог злостављања, сакаћења и убијања од стране њихових господара, ипак су робови, и у самој Атини, увек и непрестано били изложени ђудима — милости и немилости — својих господара; нарочито они на домаку. — кућевни робови, који су могли и смели у своме кретању и понашању да имају само онолико и онакве слободе, како је то кад, зарад увеселења, годило њиховим госама. Батина и камџија у рукама ових последњих, висиле су скоро непрестано, као демаклов мач, над главама и леђима робова, оне су биле главно оруђе правде, најјачи и највећи разлог од стране господара према робовима, који су се, како то Аристофан у своје „Миру“ и „Зољама“ вели, вајкали, што и они, као и корњаче, немају оклоп на леђима, који би им уста од удараца господаревих заштитио¹⁾. Роб је дакле и у Атини био презрено створење, проста ствар и према држави и према господару своме, створење које није имало приступа ни удела на народним и религиозним празницима и светковинама, сем када је и у колико је тамо као измеђар потребан био. Роб ни у Атини, као и у целом свету, није имао никад никакве радости, слободе и својине своје. У награду за свој рад и зној, он је добијао ланце о врат, окове на ноге, лисице око руку, батине и камџије по леђима, штапове по дебелом месу, као и најгору храну и одело. Шта више, и кад га је судека правда за сведока позивала, метат је прво на муке — тортуру — и под тим мукама само, негови су се искази за истините примали, јер се сматрало, да та презрена створења, без тога истину не говоре.

Сви законски прописи о заштити робова мало су овима помагали и њихов им несрећан положај олакшавали. Ти прописи били су скоро илузорни и без велике и практичне вредности; јер нити се роб могао непрестано са господарем због злостављања парничити и судити, нити се на дну могао шта стварно користити и помоћи; већ је само и у најбољем случају могао да извојује судеку одлуку, да га господар мора препродати, и тако са једног зла отићи на горе. Строжије казне које

1) Wallon Hist. de l' esclav. ev. I. стр. 307.

су *по некад* над господарима изрицане због неоправдане и зверске злоставе, сакаћења и убијства, — изрицане су биле *само* према даној прилици и *локалној* потреби, у интересу и зарад умирења и задоволења робова. Сви пак слободни грађани, без призрења на њихово политичко трвење, па и сама држава као таква, имали су рачуна а и потребу, да робове у стези држе, и да се знојем њиховим одржавају и богате; јер су робови били саставни део имања њиховог. Па и те строжије казне, које су по некад над господарима изрицане, нису робовима никад и ништа *стварно* вајдиле.

И због овог злостављања, понижавања и непрестаног диринћења без паре и динара, планула је најзад буна код атинских робова, који су радили у лаурионским рудницама, којом су приликом они све своје надзорнике и чуваре поубијали, заузели тврдињу Сунију, па одатле, и за дуго, грдан пустош по околним пределима правили. Што су дакле стега и тиранство дуже трајали, то су они све жешћу експлозију код робова припремале, *нити су сила и лукавство господара могли катастрофе сиречити*. Сваком згодном приликом, било услед унутарњих грађанских потреса и немира, било услед спољних ратова и туђе инвазије, робови су у масама одбегавали; као што је био случај кад је њих двадесет хиљада од једном пребегло Шпартанцима у Децелији, кад су ови то место, својим препадом од Атине освојили — око 413. год пр. Хр., а у рату који се између њих — Шпарте и Атине — водио о првенству, супремацији, у Грчкој¹⁾.

Овакво је стање робова у Атини било, док и њу, као и сву осталу Грчку, не окупираше Римљани, год. 146, пре Хр.

* * *

Овим завршујемо овди ова наша разматрања о ропству, једно са тога, што ни сам обим овога часописа не допушта њихово даље печатање, а друго и с тога, што ни сами нисмо са њима сасвим готови. Кад са Римљанима завршимо преглед ропства у староме веку, целу

¹⁾ Wall. Hist. de l'Éccl. av. ev. I. стр. 307—329. La Grande Encyclop. ev. 19 стр. 311.

ову студију издаћемо у засебној књизи. Том приликом допунићемо и распрострањемо је на извесним местима, како би изнели што потпунију слику ропства из старога доба.

Материјал, који за ову ствар ваља прибрати и еистематички га средити, врло је велики, а и разбацан је; па с тога се, поред велике пажње и труда још и доста времена тражи.

КОНВЕРСИЈА ЈАВНИХ ДУГОВА

(НАСТАВАК)

II.

Подела државних дугова

При задуживању може држава обвезати се да врати дужни капитал (са или без камате) или примити само на себе обвезу, да тај капитал годишње укамаћава. Према томе државни се дугови деле на повратне и неповратне. Ако је повратни дуг контрахиран на кратко време, онда је он једна врста т. з. летећих дугова (благајнички записи). Ако се дуг враћа тек после дужег рока, онда се зајам увршћује у фондиране (старе) дугове. У фондиране државне дугове рачунају се осим сада поменутих по дужем року повратних дугова и неповратни дугови, који се обично зову рента. Ови неповратни дугови, код којих је повериоцима обећана само непрекидна годишња камата, могу се закључити са правом одказа од стране државе или без тога права.

Ако држава има право да рентеки дуг одкаже, то је она сачувала себи могућност, да се враћањем именитог дужног капитала ослободи даље обвезе на плаћање камате. Ако пак држава при закључивању зајма није задржала то право, онда она нема могућности да капитал тим начином врати.

Питање, да ли је нека рента одказива или неодказива, добија тада нарочити значај, кад услови укамаћења

постају за државу теретни, те она тежи да се тога терета ослободи. Обвеза на плаћање ренте постаје пак теретна нарочито онда, кад је каматна стопа ренте несразмерно велика према каматној стопи пијачног капитала. У таквом случају држава код повратних дугова просто само позива своје повериоце и враћа им фактички номинални дужни капитал или им озбиљно бар то нуди. Против тога не могу државни повериоци ништа приговорити, јер је право одказа услов уговора, било изрично било прећутно. На овај начин може држава код одказиве ренте повериоце принудити, да исплату приме, у противном случају морају се они задовољити са другојачијим наредбама државе.

Код неповратних дугова напротив био би одказ и повраћај повериоцима не само против уговора, него и осетна повреда права. Кад држава хоће да се ослободи камате, онда је она упућена на доброту својих поверилаца; она не може принуђавати, него мора молити. Као једини излаз у овој нужди остаје држави откуп својих обвезница на берзи, али не по утврђеној највећој цени именитог капитала, него по променљивом берзанском курсу, који баш тада због увећане тражње тих обвезница може скочити и преко пари. Ово просто схватање решава питање о међусобном односу вредности одказиве и неодказиве ренте тако, да се одказива рента не само претпоставити, него и као основни облик ренте препоручити мора.

Као уобичајене и омиљене врсте државне ренте у неким државама споменућемо анујитетне дугове и дугове заживотне ренте. Код ових је трајање ренте ограничено временом; код анујитета апсолутно истеком у напред одређеног времена н.пр. 66 година, а код заживотне ренте трајањем живота извесног лица.

Као пример државног зајма са анујитетима споменућемо овде енглески зајам од 1. фебруара 1790. од L 187.000 (Act 29. Geo. III. c. 37), код кога је сваком позајмиоцу од L 100 дат анујитет од 7 L 9 ш. 9. п. за 18³/₄ године почев од 5. Априла 1789. Укупна сума анујитета, са роком 5. Априла и 10. Октобра сваке године, износила је 14.001 L 12 ш. 6 п.

Под истим даном, кога је био овај анујитетни зајам, закључен је и енглески тонтински (зажив. ренте) зајам од

1789. у суми L 1,002.500. Последњи поверилац овога зајма умр'о је 31. Октобра 1887.

Питање, да ли се може државама препоручити закључивање зајмова у виду заживотне ренте, разно је решавано. Факт је, да многе државе ни'у усвојиле овај вид државних дугова.

Не изјављујући се овде ни за ни против зажив. ренте као вида државних дугова, ми ћемо само споменути, да би држава, која би се одлучила за државни зајам у виду такве ренте нашла у дотичним инглеским установама најсавршенији систем, са богатим практичким искуством и веома развијеном научном теоријом. Мисао, да се зажив. рента употреби као вид државног дуга, поникла је на инглеском земљишту.

Инглеска — у којој се, због ванредно практичне даровитости њених грађана и мудре државне управе, пракса јавног кредита и обезбеђења по свима гранама већ од више векова слободније развијала него у другим континенталним државама европским, — спајајући врло духовито јавни кредит са установом обезбеђења, срећно је решила питање, како се зажив. рента може употребити као вид државног дуга и као средство за његову исплату. Као ауторитет на томе пољу важи Др. Рихард Прајс, политички аритметичар првога реда, писац духовитих и веома поучних списа и чланака о јавним дуговима¹⁾, на чије ћемо се радове овде чешће позивати.

До 1808. за рад и поступак фондова о заживот. рентама није било у Инглеској државне надзорне власти. О нужним наредбама за управљање и инвестицију фондова остављено је по потреби старање министру финансија. Инглески закон о заживот. рентама од 1808. године пренео је агенде „Life Annuities“ на комисију за смањивање народних дугова. За међусобни однос дуга зажив. ренте и осталих врста државних дугова постављено је основно начело, да је свакоме сопственику консолидованих или редуцираних 3% обвезница слободно, да их код горе поменуте комисије преда ради замене са ограниченим анујитетима, који су зависили од трајања жи

¹⁾ Dr. Rich. Price „Appeal to the public on the subject of the national debt“ и „Observations on reversionary payments etc. and on the national debt“.

вота или само појединог лица или двојих лица и онога од њих, који другога преживи.

Као мерило за прорачунавање трајање живота има-лаца зажив. ренте оба пола узета је за основу „Норсам-тонова таблица о умирању“, — дело чувенога политичког аритметичара Д-ра Прајса. Куповином зажив. ренте прибављене суме капитала државнога дуга уносе се у фонд за исплату државних дугова, а интереси, који припадају тим капиталима, исплаћују се за рачун тога фонда. За тачно одређивање старости потражилаца зажив. ренте створен је читав систем најстрожијих правила предострожности. О раду фонда треба годишње подносити извештај парламенту.

Економски успех плана заживотне ренте, као средства за исплату државног дуга, зависи поглавито од исправности ове две претпоставке:

1. од вероватности скакања курса државних хартија, за које су заживотне ренте замењене, за трајања тих ренти;

2. од исправне оцене трајања живота некога лица, од чијег живота рента зависи.

У погледу ове друге тачке таблица Д-ра Прајса из 1782. године има неке мане, које је исправила управа инглеских државних дугова.

Све до сада поменуте врсте државних дугова морају се оснивати на писменим и правима. У рентама је у појединим државама велика разлика. Француски систем инскрипције састоји се у упису ренте у Велику Књигу Државних Дугова, о чему се издаје писмено, из кога истиче право на примање одређене годишње ренте.

Аустријски је систем друкчији и састоји се у издавању обвезница, које гласе на одређену имениту суму; код неповратних дугова обвезнице садрже само обвезу на плаћање камате, а не и на враћање капитала. Ма да дакле рентне обвезнице, које гласе н. пр. на 100 форината, дају повериоцу само право на годишње камате именитог дужног капитала, а никако и на повраћај самога капитала, ипак те облигације имају вредност као капитал. Јер тиме, што обвезница обезбеђује примање годишње ренте, она добија трговачку вредност, која се одређује курсом ренте на берзи.

Обе системе, инскрипцијона и облигацијона, могу имати обвезнице на доносиоца или на име.

Као код исправа о ренги од стране приватних, тако је и код државних дугова првобитно исправа гласила на одређено лице. Хартије на доносиоца каснијег су порекла. Приватноправна истраживања доказала су неоспорно првенство хартија на име. Потребом берзанског саобраћаја надвладао је систем хартија на доносиоца и он је данас објекат и подлога спекулације, а хартије на име служе више интересима сталне својине и с тога су у разним државама нарочито законски заштићене

III.

Однос државе према својим повериоцима, правнички посматран.

Однос, у који ступа држава према својим повериоцима задужењем, сматра се као строго приватноправан.¹⁾

На питање, под коју се установу приватног права може правнички увретити контраховање државних дугова, мора се одговорити различито према томе, да ли су дугови повратни или неповратни

Ако се државни дуг има да врати — са или без интереса — онда правнички имамо уговор о зајму, а исправа је о томе облигација.

Ако се дуг не враћа, него је само државном повериоцу обећано плаћање годишње ренте, онда је правни однос куповина ренте.

Код отказиве ренте стављено је право одказа од стране државе (разуме се заједно са обвезом за исплату именитог капитала одказане ренте) као услов уговора, повериоц пак нема то право.

1) „Покушато се у новије доба, да се контрахирање државних дугова обележи као чин политичке државне власти и услед тога, да се државни дугови изузму из приватног права. Али то је погрешно. Истина кредит је, који држава употребљује, јаван. ... а то је чин државног суверенства, кад се држава у појединим случајевима одлучи на задуживање... Али сам зајам није излив државног суверенства, јер приватни, који дојави своје капитале позајмљују, нису дужни то чинити, а позајмо, који они закључују, чисто је приватноправни уговор“ (Bluntschli Staatsrecht 7. Buch 6. с.).

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Код неодказиве ренте не постоји право на одказ, а противправно одказивање била би повреда права, коју држава, као најпозванији чувар права, не сме учинити.

За историју правне установе ренте вреди напоменути, да се може доказати да је постала у XI. веку. Тада је постао, — можда не, као што се тврди, у намери да се обиче забрана наплаћивања интереса — правни посао, који се у томе састајао, да је неко дао другоме извесну суму на зајам, а за то је условио плаћање вечне годишње ренте. Куповина ренте вршена је у почетку, бар у Немачкој, хипотекарним обезбеђењем ренте на земљиште, дакле као реални терет.

Овај првобитни вид ренте претрпео је у току времена услед потребе саобраћаја разне промене. У колико је у извесним случајевима био довољан лични кредит, није се тражило обезбеђење на непокретности, а у другим случајевима опет место вечне ренте уговорена је рента за време трајања живота.

Исправе о таквим рентама издаване су првобитно на име купца. То је најстарија појава хартија на име. Хартије на доносиоца касније су постале. Назив хартија на доносиоце постао је из формуле, која је била уобичајена код исправа о ренти и која је гласила: „На савесног и истинитог имаоца овога писмена“, а после у кратко само: „На имаоца“.

По трајању обвезе на плаћање ренте појављују се поглавито два вида ренте: вечна и временом ограничена рента. Ова последња назива се анујитет, ако је њено трајање апсолутно одређено истеком времена у напред тачно одређеног, а заживотна рента, ако зависи од трајања живота одређеног лица.

Правна природа заживотне ренте и тонтинског дуга довољно је јасна по наименовању ових дугова, које је узето из терминологије приватнога права.

IV.

Појам и биће конверсије, објасњене финансијски и грађанско-правно.

Да би добили финансијски појам конверсије, можемо опет приватно газдинство узети за полазну тачку.

Ако је приватни узео зајам под условима, који му због промењених околности и. пр јевтинијег интереса, због веће понуде капитала, или већег кредита зајмотражиона ит.д. — постају теретни, ништа му не стоји на путу, да се користи бољом констелацијом и да својим повериоцима одкаже теретнији дуг (н. пр. са већим интересом), пошто сваког тренутка може наћи друге капиталисте, који ће му нов зајам дати под повољнијим условима.

Падање каматне стопе нагониће по правилу приватнога дужника да плаћа старе, а контрахира нове дугове.

За државу су још многобројнији случајеви, у којима она, као и приватни, може рачунати, да исплати старе а учини нове дугове. У свима пак случајевима заједнички је моменат тај, да се држава користи приликом, да свој положај побољша и своје обвезе у мање теретне претвори.

Кад би хтели да учинимо поделу тих случајева, који за државу могу наступити, могли би их делити:

1. у случаје, у којима је за државу обвеза из уговора о зајму теретна — и

2. у случаје, у којима је испуњење ових обвеза за државу немогуће.

1. Теретна постаје држави обвеза из уговора о зајму нарочито онда — аналого као и код приватнога дужника — кад интерес пада.

Елементи, од којих зависи количина интереса на новчаном тргу — накнада за употребу капитала, премија за опасност и посредовање — утичу и на количину фактичке каматне стопе код државне ренте, јер тај интерес тежи свагда да се изравни са интересом на новчаном тргу.

Математички одређује се стопа камате сразмером годишњег интереса према капиталу, као што показује израз н.пр. „пет на сто“, код кога је ова сразмера редуцирана на капитал од „сто“.

Према томе каматна стопа пада, кад годишњи интерес од истог капитала постаје мањи, или, кад расте капитал, који је потребан за обезбеђење годишњег интереса у истој количини.

Напротив стопа каматна расте, кад је годишњи интерес код исте суме капитала већи, или, кад капитал

постаје мањи, који је потребан за постигнуће годишњег интереса у истој количини.

Годишња сума интереса, коју је држава обвезана да плаћа на основу односа свога дуговања, одређена је за све време трајања дуга и остаје иста. Код 5% ренте на пр. плаћа држава док рента постоји, пет новчаних јединица интереса од сваких сто новчаних јединица капитала.

У сразмери, која нам математички показује каматну стопу, код државних је дугова годишња сума интереса за све време трајања дотичне врсте дугова утврђена и непроменљива; променљива је пак сума капитала, која је потребна, да се постигне годишњи интерес. Падање или скакање тога капитала значи скакање или падање каматне стопе.

Разуме се по себи, да овде реч „сума капитала“ не означаје именовани капитал обвезнице, (јер тај капитал остаје непроменљив и служи само као мерило за враћање), него онај капитал, који се у тргов. саобраћају плаћа за исправу о ренти и који се изражује курсом хартије.

Кад се на новчаном тргу капитали са пет на сто све ређе и на послетку никако мањи не могу, те се зајмодавац задовољити мора са четири на сто, кад дакле стога интереса пада, онда ће се и државна рента моћи купити по цени, која је — изражена у вредности курса хартије — тако велика, да утврђена непроменљива рента годишњих пет на сто у сразмери према том капиталу не претставља више каматну стопу од пет, него само од четири на сто.

Питање: који капитал носи годишњи интерес од пет на сто, кад сто новчаних јединица капитала носе четири новчаних јединица интереса, изражава се овом пропорцијом

$$X : 5 = 100 : 4$$

из које излази да је

$$X = 125.$$

т. ј. потребан је капитал од 125 да се добија годишња рента од 5. Према томе курс државне ренте скочиће на 125.

У овом теоријском примеру, да би био јаснији и простији, узели смо уочљиве бројеве. У истини пак прекорачење курса именованог капитала ренте, дакле скакање

курса преко пари, неће бити тако значајно — или другим речима: држава неће чекати, док курс толико скочи. Факат, да је курс именуто вредност надмашио и да та разлика остаје стално, необорив је доказ за падање интереса на новчаном тргу и према томе потпуно оправдава, да држави услови зајма раније са већом каматом закљученог дуга, изгледају сада теретни.

Теретни постају услови дуговања за државу н. пр. и тиме, што јој забрањују, да грађане за њихов приход од ренте подвргне порезу, на што би иначе права имала на основу свога државнога финансијскога суверенства. Ако је рента издата изреком без пореза, онда би накнадно порезивање било противуговорно и повреда права, која би за државни кредит могла имати најнеповољније последице.

2. Као пример, да је држави испуњење дужних обвеза на уговорени начин у опште немогуће, могао би се навести случај промене вредности н. пр. прелаз златној валути, ако су државни дугови дотле плаћани у сребру или папирном новцу.

У случајевима, као што су поменути, неће држава пропустити дату прилику, а да не побољша свој положај као дужника и да ће олакша своје терете. Капиталисти сами учинеће јој понуду, да јој набаве новац под повољнијим условима. Држава ће тежити да теретније дугове преобрати у мање теретне. Средство је за то *конверсија*.

Буквално конверсија дуга значи само пренов дуга у други дуг под промењеним условима задужења. Финансијски и технички израз сужава тај појам тако, да се под променом разуме само олакшање, а не и отежање услова дуговања.

Ако се операција, која се зове конверсијом, сведе на њене елементе, онда ћемо наћи, да се она састоји:

1. из враћања старог државног дуга;
2. из закључења новог дуга, под мање теретним, дакле за државу кориснијим условима.

Ова два елемента скупа битни су за појам конверсије. Али место да се оба дела ове операције односе на разна лица, као што би се најпре замислило, дакле да се

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

повериоцу А плати његова тражбина, а са повериоцем Б нов зајам закључи под повољнијим условима, — може држава ову операцију упростити. Она нуди повериоцу А слободан избор између враћања капитала старог дуга и закључења новог зајма.

Према томе конверсија може се дефинисати као контрахирање новог државног дуга под повољнијим на место старог под мање повољним условима, спојено са правом старих државних поверилаца да бирају између повраћаја капитала *at pari* и новог задужења државе. Тај се појам обично разуме под изразом конверсије. У већини случајева корист је новог задужења за државу у томе, да је интерес новог дуга мањи од старог. Но тај услов није битан за појам конверсије.

Овде ће бити згодно да поменемо један израз, који је се, ма да је нетачан, уобичајно и с тога може дати публици сасвим погрешан појам о бићу конверсије. Вели се обично — а тај се израз налази и у финансијским часописима — да држава смањује интерес, да редуцира стопу интереса и онда се говори н. пр о редуцији 5% ренте. Овај израз треба пажљиво разумети. Интереси се старог дуга не смањују, јер се тај стари дуг у опште даље не укамаћава, него се готовим исплаћује, а повериоцу се оставља само могућност, да место именитог капитала по старој исправи о дугу прими исправу о новоме државноме дугу. Дакле, интереси старог дуга не смањују се, него се установљава нов дуг са мањим интересом.

Редуцирају се дакле за државу терети интереса, а не интереси старог дуговања.

Објекат конверсије може бити како рента, тако и повратни дуг. Појмови „конверсија“ и „повратни дуг“ не искључују један другог.

Чешће истина наступа конверсија код ренте и ту наступају најугледнији случајеви њене примене. С тога ћемо у даљем развоју ове расправе говорити нарочито о ренти. О њој прибављени резултати истраживања могу се логично применити на повратне дугове.

Што се тиче правног класификовања конверсије, то се она мора извршити тако, да се лучше она два елемента из којих је конверсија састављена.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИВЛИОТЕКА

WWW.UNI-IP.BE

Повраћај капитала правнички је солуција, плаћање. Ако се пак под плаћањем разуме давање онога, што смо дужни дати, онда се мора констатовати, да држава враћањем капитала ренте чини управ више, него што је дужна, јер њена обвеза састоји се само у томе, да непрекидно плаћа ренту. Код повраћаја капитала користи се држава као дужник једнострано правом одказа, које по уговору има.

Закључивање новог дуга са новим повериоцем уговор је о зајму или куповина ренте, по природи новог дуга, као што смо објаснили горе у гл. III.

Ако се стари државни поверилац, употребљујући своје право избора, не реши за повраћај капитала, него за оснивање новог односа задужења и примање задужнице од стране државе под повољнијим условима н. пр. за дуг са мањим интересом, — онда постоји пренов. Биће уговора о пренову састоји се у поништењу уговорног односа и оснивању новог таквог односа између истих лица. Поништај старе обвезности: („*quum ex praecedenti causa ita nova constituatur, ut prior perimatur*“ веле римски извори) битан је појам за пренов. Тако се и правничким путем долази до резултата, који смо већ горе показали, да се конверсија не може назвати редукцијом камата, јер је стари дуг у опште престао постојати, било враћањем капитала било преновом.

(Наставиће се)

ИЗ СУДНИЦЕ

XI.

Кад је жена за живота имала и носила накит, онда се сматра, да је исти после њене смрти остао код мужа, па се овај по тужби наследника жениних има осудити да им тај накит уступи или накнади кад не доказује, да је тај накит жена са његовим знањем отуђила (§. 768. грађ. зак.).

(Одлука опште седнице Касационог Суда)

У парници браће Димитријевића, из Пожаревца, да им тужени Ж. као зет по основу наслеђа уступи или накнади накит

њихове умрле сестре, односно жене, пошто се са њим није зародила — првостепенни пожаревачки суд пресудом својом од 18. Новембра 1882. Бр. 22402., са разлога, што је сведоцима доказано, да је жена туженога (односно сестра) тај накит за живота имала и носила, судио је по захтеву тужбе, пошто се тужиоци долуно заједно, да су спорне ствари по смрти њихове сестре остале код туженога.

Апелациони Суд пресудом својом од 12. Јануара 1885. Бр. 2648., одбио је тужиоце од тражења са разлога, што нису доказали, да су спорне ствари иза смрти сестре им код туженога остале, него само да их је она за живота имала и носила.

По жалби тужиоца Касациони Суд примедбама својим од 1. Априла 1885. Бр. 1071. уништио је горњу пресуду са ових разлога :

Кад Апелациони Суд у побудама пресуде своје тврди, да је тужилачка страна доказала, да је њихова сестра, пок. Василија, која је била удата за туженог, за живота свога имала и носила ствари побројане у пресуди судској, онда суд греши, што ставља на терет доказивања тужилачкој страни и то, да су побројане ствари као својина пок. Василије и по њеној смрти остале код туженога, а још мање може судити по предпоставкама, наводећи да је она могла те ствари за живота поклонити, отуђити или потрошити, пошто би по §. 768. грађ. зак. за све то морао знати и муж пок. Василије, овде тужени, који о томе ништа и не наводи, а много мање доказује, да је његова жена пок. Василија ма на какав начин отуђила или изгубила оне ствари, о којима сведоци тврде, да их је за живота свога имала.

Апелациони Суд није узвојио ове примедбе, него је под 7. Октобром 1885. Бр. 667. дао следеће противразлоге :

У овом спору је питање о имању, које се основном наслеђа од туженога тражи, а није питање, да ли тужиоци као браћа пок. Василије имају права.

По §§. 394., 395. и 402. грађ. зак. тужиоци као браћа наджививши своју сестру пок. Василију, бив. жену туженога, имају неоспорно право наслеђа онога имања, што је иза пок. Василије остало.

Али главно је сада, дали су доиста иза пок. Василије остале оне ствари у тужби побројане ?

Апелациони Суд још при изрицању горње пресуде ценио је исказ сведока тужиоцевих по §. 213. и §. 218. грађ. суд. поступ. па је нашао само то за доказано, да је пок. Василија за живота имала и носила у тужби побројане ствари, али још нема до-

иза и о томе, да су ствари иза пок. Василије и остале, пошто су ствари које се основом наслеђа траже такве природе да се лако могу отуђити: продати, задужити и т. д. а оваком отуђењу спорних ствари ни у колико не смета наређење §. 768. грађ. зак., којим се даје право располагања жени удатој и за време брака, са ограничењем, да их жена без знања мужевљева не може да отуђи. Јер и код оваког ограничења није апсолутно искључена могућност, да их је жена и за време брака отуђила а нарочито што тужени не признаје, да су спорне у тужби побројане ствари иза пок. Василије остале, нити се то ма чим доказује, па ни да их је пок. Василија бар пред саму смрт имала. А кад тога нема, онда тужиоци и не могу имати права за повраћај ствари пок. Василије, које је раније за време брака имала и носила, а за које нема доказа, да су код туженога после смрти Василије остале.

Но Касациони Суд у општој својој седници држаној 31. Октобра 1885. Бр. 3912 није уважио ове противразлоге, него је одржао у снази примедбе свога одељења те је Апелациони Суд пресудом својом од 18. Новембра исте године Бр. 2142 одобрио пресуду првостепеног пожаревачког Суда, којом је тужиоцима досуђен спорни накит по праву наслеђа.

саопштио

Ст. Максимовић.

XLI.

У колико завешталац може нарушити закони део наслеђа мушке деце (§. 477. грађ. зак.) у корист женске.

(Одлука опште седнице Касационог Суда)

В. и Ј. тужили су своје сестре Софију и Јелену, тражећи да суд уништи тестаменат њихове матере, зато, што су истим лишени законом дела наслеђа, јер је од имања које вреди 12.000 динара, остављено туженима на име мираза по 3600 динара и легати од по 1800 динара, што чини свега 10.800 динара, према чему њима остаје свега 1200 динара.

Тужене су изјавиле да је њихова мати према §. 478. грађ. зак. имала права да њима, као својим ћерима, остави и више од половине имања, и према томе да ту не може бити окрњења законом дела тужиоцима.

Првостепени суд одбио је тужиоце од тражења са ових разлога:

По §. 477. грађ. закона, закони део на случај смрти мора остати законитој деци како мушкој, тако и женској ако мушке нема, неповређен, који се састоји у половини онога дела, који би им по закону припао, кад не би било завештаочева распореда; а по §. 478. истог закона, отац, односно мати, овлашћени су, да завештањем између своје деце распоред о свом имању какав хоће учине, и тако могу женску децу или изравнати са мушком или оставити особити део, и ово мора бити снажно, нити нарушењу законог дела у том случају места имати може; и тако, по §. 479. истог зак., закони део нарушио би се онда, кад би завешталац половину *законог* наследства на корист *другог*, а не *женске деце* окрњио.

Према овоме завештатељка као мати парничара, могла је тужиоцима да окрњи закони део наслеђа на рачун тужених као својих кћери.

По незадовољству тужилаца Апелациони Суд поништио је првостепену пресуду са ових разлога:

По §. 478. грађ. зак., отац или мати власни су завештањем између своје деце расположење са својим имањем учинити какво хоће, и тако женску децу, или изравнати са мушком, или им особити део оставити, које мора остати снажно, нити нарушење законог дела у том случају места имати може. Дакле, смисао је овога законског наређења: да отац односно мати, могу својом последњом вољом искључити приоритет мушке над женском децом у наслеђу њиховог имања, и онда изузетно од §. 477. гр. зак., у овом случају закони део мушкој деци може се окрњити, али само до извесне мере, а то је највише: до изједначења у наслеђу мушке са женском децом, или може се женској деци оставити особити део, који опет не сме да премаша то изједначење.

Према овоме, пошто је према процењеној вредности заоставштине, завештатељка окрњила тужиоцима наслеђе и испод изравнања са туженима, пресуђује: да се наслеђе туженима редуцира до изједначења са тужиоцима.

Но по жалби тужених, Касациони Суд примедбама III. одељ. од 26. септембра 1898 год. Бр. 7281., поништио је ову пресуду Апелац. Суда са разлога:

„Кад је прописом §. 478. грађ. зак., дато право оцу и мајци, да расположење о своме имању између своје мушке и женске

деце, изузетно од усвојеног приоритета мушке деце над женском, могу учинити како хоће, и да нарушења законога дела у том случају не може бити, онда је Апелациони Суд погрешно применио наређење овога зак. прописа, да окрњења законога дела мушке деце у корист женске може бити само до изравњања у наслеђу, и своју пресуду основао на §. 477. грађ. зак. Да се пропис §. 478. грађ. зак. овако има разумети, а не као што је Апелациони Суд узео, види се из прописа §. 497. грађ. зак. по коме би се закони део нарушио само онда, кад би завешталац окрњио половину законога дела наслеђа у корист другога кога, а не женске деце“.

Ове примедбе Касац. Суда, није усвојио Апелациони Суд већ је дао противвразлоге у следећем:

Пропис §. 497. грађ. зак. на који упућују примедбе Касац. Суда, само је нужна допуна §. 477. истог зак., у коме се потврђује: да окрњење законога дела, који припада мушкој деци не може опетати и према другим лицима, као што може према женској деци по § 478. гр. зак.

Но по мишљењу Апелац. Суда, и у овом случају закони део мушке деце може се окрњити до извесне мере, а то је највише до изравњања у наслеђу мушке и женске деце, пошто пом. зак. пропис и хоће само да да прилике родитељима, да поправе неправичност законодавчеву у §. 396. гр. зак. између мушке и женске деце, али их не овлашћује и на то, као што налази Касац. Суд у својим примедбама, да учине другу неправичност, т.ј. да даду у наслеђу првенство женској деци над мушвом, окрњећи свој закони део преко изравњања, јер ако се дозволи да родитељи могу у корист женске деце окрњити мушкој деци закони део преко изравњања, онда би они остављањем најнезнатнијих дела мушкој деци, могли изиграти наређење у §. 477. грађ. зак., а то би била друга крајност.

Но општа седница Касац. Суда одржала је у снази примедбе III. одељења, одлуком од 10. октобра 1898 год. Бр. 8066.

Саопштио,

Жив. С. Ивковић.

XIII.

Утаја коју учини старалац, сродник пушили у оном степену, како је то предвиђено у §. 50. крив. зак., према маси пушилној, казни се по §. 235., а не по §. 232. II. одељ. крив. зак.

(Одлука опште седнице Касационог Суда).

С. А. оvd. оптужен је суду што је као бив. старалац масе свога пок. оца И. из масе узео извесне хартије од вредности и готов новац, те није хтео маси да врати ма да је од старатељства разрешен и ма да му је старат. судија то наредио, те је према томе учинио утају, која се казни по §. 232. крив. пост. II. одељ.

По овоме је првост. суд решењем својим од 17. септембра 1898. Бр. 18.723. ставио опт. С. под суд и у притвор.

Ну Касац. Суд по жалби оптуженога примедбама свога I. одељења од 22. септембра 1898. Бр. 7433., поништио је горње решење првост. суда са ових разлога:

„Кад оптужени у жалби наводи, да је он син пок. И., чијом је масом као старалац руковао, онда је суд према §. 5. крив. суд. пост. дужан да извиди стоји ли у истини овај навод његов, па ако нађе да стоји, онда да при решавању о томе, хоће ли се он из притвора бранити за време ислеђења, у виду има пропис §. 235. крив. зак. и §. 169. крив. пост.“

Првост. суд. је дао ове противразлоге (Бр. 19609. 24. сент. тек. године):

„Оптужени С. А. тужен је од стране старат. судије овога суда да је као старалац масе пок. И. утајао новац и документа новчане вредности. Кривица ове врсте предвиђена је у т. 2. §. 232., која се према истом законском пропису и казни. Дакле крив. зак. је предвидео ову врсту утаје као особену врсту и разликује је од утаја предвиђених у §. 229., а кажњивих по §. 235. крив. зак.“

Према томе овде се не појављује ни један случај предвиђен у §. 235. крив. зак., на којој одредби Касац. Суд оснива своје примедбе, јер у истој се регулише случај кад сродници до извесног степена сродства учине утају као и пушле према старалоцу, а никако и тај случај кад старалац изврши утају према масеној имовини. У овом случају и није тужен оптужени С. што је као син или брат извршио утају, већ што је исту

извршио као старалац масе. Према томе овде је без икаквог значаја та околност, што је оптужени, као што у жалби наводи, син пок. И., већ што је старалац масе, и што је као такав извршио утају према маси.

Кад се овако схвати смисао поменуте одредбе крив. зак. онда суд налази, да није потребно извијати ту околност, да ли је оптужени син пок. И., чијом је масом он руковао, јер ово не може ни у колико утицати на квалификацију дела, за које је он стављен под суд и у притвор.

Према овоме и дело утаје, за које је оптужени стављен под суд и у притвор, извиђа се по званичној дужности. А из овога јасно је, да се на опт. С. не може применити §. 235. крив. зак., јер се према њему извиђа дело и казни кривац само на тужбу оштећеног, те према томе по схватању I. одељ. Касац. Суда у овом случају опт. С. не би могао никакво ни одговарати за дело утаје, кад нема тужбе оштећеног лица“.

Касац. Суд у општој својој седници од 26. Септ. 1898. Бр. 7591. одржао је у сили и важности примедбе свога одељења, а одбацио противразлоге. Према томе је опт. С. на осн. §. 235. крив. зак. пуштен испод суђења.

Београд, 15. X. 1898.

Саопштио

Мих. М. Радивојевић.

XLIII.

Унука по сину искључује из наслеђа дедовине тетку по оцу.

(Одлука Касац. одељења.)

Тужитељка Анђелија ж. Пере С. из Тополовника у тужби својој противу Иконије жене Јанка Д. навела је, да је њен отац Дамјан по смрти својој оставио две кћери, њу (тужитељку) и Живану ж. Ђуре М., а од сина Јована, који је пре њега (оца) умро, унуку Иконију (тужену). Па пошто је ова све имање очево узела, то је тражила, да суд пресуди, да јој Иконија трећу част тога имања по праву наслеђа уступи.

Првостепени пожаревачки Суд пресудом својом од 7. Октобра 1897. Бр. 28268 одбио је тужитељицу од тражења из ових разлога:

Тужена Иконија кћи је пок. Јована сина пок. Дамјана, од кога обе парничне стране оснивају право на наслеђе имања. Да

је Јован жив, он би наследио све имање свога оца пок. Дамјана искључујући одатле своје сестре, тужитељицу Анђелију и Живану. Но пошто је он раније умро, то тужена Иконија представљајући свога оца пок. Јована долази у сва права овога, дакле по §. 399. грађ. зак. она има наследити све имање умрлога деде свога.

Ову је пресуду по жалби тужилачке стране Касациони Суд решењем својим од Бр. 8313. 1897. оснажио.

Ова одлука одељења Касационог Суда противна је ранијим одлукама опште седнице, по којима умрлог деду наслеђују његове кћери и унуке од сина по праву представљања (Нова Збирка књ. II. стр. 23. бр. 13.; књ. III. стр. 147. бр. 47.) и ове одлуке (опште седнице) сагласне су и народном правном убеђењу, за доказ чега служи нам једна пресуда шабачког магистрата од 12. Маја бр. 797. која гласи: *Дошао к суду Живко Ковачевић, из Богатића, и прејавио се за земљу свога стрица Петра, да би му приласти могла. Но будући да су после Петра остале две кћери и једна унука тако ми пресудисмо:*

Да овим кћерима и унуци остане сва башта, земљу пак сејућу и ливаде да имаду ни две кћери и унука и овај Живко на четири тала једнако поделити. Гласник српског Ученог Друштва 2-ги одељак — књига прва протокола шабачког магистрата од 1808. до 1812. год.

Овде имамо напоменути, да се у овој парници тужилачка страна позивала на ове одлуке опште седнице, али Касациони Суд у своме одељењу оснажио је пресуду првостепеног суда, што значи: да неко добија право (тражбину) по одлуци опште седнице, док на против други исто право (тражбину) губи по одлуци одељења; чиме се пак, као што смо у предговору наше Збирке назначили, наноси штета гласу правде.

Саопштио

Ст. Максимовић.

Немачко друштво за заштиту ослобођених осуђеника.

Савез немачких друштава за заштиту ослобођених осуђеника имао је 6. и 7. Септембра свој годишњи скуп у Минхену.

После читања годишњих извештаја поднео је председник скупа, тајни виши финанси. саветник Фуке, председник савез-

www.univerzitet-ska.com одбора свију друштава, реферат и мишљење о држању друштава према *установи о условном одлагању казне* у корист оних, који су први пут кажњени. Реферат у главnome вели, да је ова *установа*, која је прво покренута у краљевини Саксонској 1895. остварена у скоро свима немачким државама. Сада се већ може говорити и о немачком систему условног одлагања казне поред америчко-инглеског и белгијско-француског система. Карактеристика белгијско-француске системе, која се може назвати и условно осуђивање, састоји се у томе, да суд има законску власт, да први пут због злочина или преступа осуђенима може одобрити одлагање казне на дуже време с тим дејством, да ће се казна само онда према њима извршити, ако за то време одлагања не учине нов какав злочин или преступ. Ако се непрекидно добро владају, онда се по истеку извесног времена сматра, да казнена пресуда није ни изречена. Тим је системама основна мисао, да се начелу поправљања даде подпун значај при казненом суђењу и да се одлагањем извршења казне учини морални притисак на осуђенога у његовив одлукама за поправљање. Ову мисао усвојиле су и немачке владе при увођењу реформе о условном одлагању казне и применили су њу, у колико се то могло без нарочитих законских прописа. При томе имало се пред очима још два смера, прво да се задовољи јавно мишљење, које тражи казненоправне реформе; а друго, да се за такву важну реформу не створи одмах стална установа, него да се путем покушаја дође до довољног искуства за законску реформу и примену.

Живим одобравањем усвојен је овај реферат и донете су једнодушно одлуке, по предлогу председниковом, које гласе:

1). Савез немачких друштава за заштиту ослобођених осуђеника сматра да је условно одлагање казне свако средство за побијање множења малолетних злочинаца;

2). Са тога разлога друштва се налазе побуђена, да свим својим силама потпомажу државне тежње у овоме погледу.

Други говорници препоручивали су такође увођење условног одлагања казне, с тим да о томе решавају управне власти, јер су оне подобније да у конкретном случају поступе, него судови, који су везани буквално за законе.

За тим је скуп изјавио ове жеље: 1). да се свако помиловање осуђеника заводи у казнени регистар; 2). да власти, које извршују казне, извисте друштвене среске одборе о сваком условном одлагању казне; 3). да се друштва, која припадају савезу, у сваком поједином случају условног одлагања казне, постарају за поправљање осуђеника.

Пошто је решено, да се са Француском и Белгијом ступи у споразум због заједничког поступања са ослобођ. осуђеницима, поднео је адвокат Ангствурм (Минхен) извештај о *неуспесима старања о осуђеницима*. Узроци су унутарњи и спољни. Унутарњи, који доносе поврате преступника, леже у самој личности њиховој. Са онима, који се поправити не могу, који су рођени злочинци или су више пута у повратку, не могу ништа учинити ни држава ни друштво. Треба се само старати, да се одвоје од оних, који су подобни за поправку. Спољни узроци могу се изразити једном речју: *нужда!* Задаћа друштвена није да проналази, како се нужди у опште може стати на пут, него само то, како ће се ослобођени осуђеници сачувати од нужде. Треба дати средства за издржање онима, који су за рад неспособни. Али је мучна ствар са онима, који због свог ранијег положаја и неспремности или слабости нису за рад подобни. Њихов поврат злочину врло је вероватан и појмљив. Треба жигосати нарочито оне, које ослоб. осуђенике ниским денунцијацијама потискавају из њиховог занимања. И ако треба поштовати слободу штампе и јавности, ипак у интересу ослобођених осуђеника и њихових породица треба препоручити штампи више пажње у овоме погледу.

После дуже дебате, у којој су споменути интересанти практички случајеви, одлучено је: 1). Непоправљиве злочинце не треба подвргнути друштвеном старању; 2). У колико државни закони дозвољавају и ако се држава сама не брине, треба се старати о васпитању малолетника, чији су родитељи под казном или су они сами кажњени, — примањем у нарочите заводе; 3). Препоручује се установљивање писарница, у којима ће рада наћи они, који су неподобни за телесни рад.

Донете су још неке одлуке мање важне, а за тим је скуп закључен.

* * *

Код нас су са надлежне стране чињени више пута кораци, да се приступи реформи наших казних завода, за што има и доста знатан новчани фонд, а нарочито да се и за малолетне осуђенике уведе сувремени начин поступања. Но сви радови и закључци разних комисија остадоше до сада не извршени и нама се чини, да ће и на овоме пољу приватна иницијатива моћи учинити и постићи оно, што држава с дана на дан одлаже. Неспоран је факт, да су код нас многа удружења у корисном или

УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИВЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

хуманитарном смеру поникла из средине грађанства и да се оно вољно одазива и потпомаже све племените тежње. А кад се има у виду, да се злочини код нас шире, да преступника у поврату све више има, да се малолетни злочинци на жалост с године на годину множе — онда морамо изрећи наше уверење, да је крајње време, да се и код нас *приступи оснивању друштва за заштиту ослобођених осуђеника* и да се тиме изађе на сусрет држави у њеној тежњи на реформи казних завода, а становништву нашем да се олакша терет, што сноси од ослобођених осуђеника, који остављени својој судби, неупуђени на бољи живот и поштеву привреду, нове злочине врше на штету друштва и државе.

Држећи да ће ова мисао, ако се изнесе на јавност, пасти на плодно поље и да ће у нашем грађанству, а нарочито међу многобројним полицијским чиновницима (а у првом реду пензионарима), лекарима, свештеницима и учитељима наћи вољног и подобног елемента за оснивање оваквог удружења у Србији, — ми смо се пре петнаест дана обратили председнику савеза немачких друштва за заштиту ослобођених осуђеника, тајном финансијском саветнику г. Фукеу и добили смо од њега правила и извешћа реченог удружења, као и разне списе¹⁾, са најтоплијом изјавом готовости, да ће нам дати кад год устреба сва нужна обавештења. Све ово ставићемо врло радо на расположење свакоме, који би озбиљно покренуо оснивање таквог друштва код нас.

М. С. М.

В Е С Н И К

Једна прослава. Марта месеца тек. год. уважени професор Правног Факултета г. Гргур Миловановић навршио је 30 година својега службенога рада. Као видљив знак својег уважаења и другарске љубави професори Велике Школе свију факултета приредили су му јуче банкет. Г. Миловановић је провео пуне 23

1) Die Vereins-Fürsorge zum Schutze für entlassene Gefangene in ihrer ge-
sundheitlichen Entwicklung während der letzten hundert Jahre, von Geheim. Fi-
nanzrath Fuchs. Heidelberg 1888. — Die Besichtigung der Erziehungsanstalt Fle-
hingen. — Bericht über die richtige Handhabung der Fürsorge für jugendliche
Verwahrloste etc., од негог писца и т. д.

године на катедри Кривичнога Права и Кривичнога Поступка. Он је био наставник у правним наукама Њег. Величанства Краља Александра и одгајио је својој отаџбини двадесет и три генерације правника, који су данас живи стубови нашег правног поретка, и међу којима има и доста виђенијих представника правне науке. Својим богатим и разноврсним знањем, својом одличном стручном спремом, својим узоритим карактером и држањем пуним такта и достојанства, он представља тип идеалног наставника, који је врло много допринео подизању угледа нашег највишег просветног завода.

Као члану адвокатског испитног одбора честитамо и ми г. Миловановићу с наше стране на сретном и успешном раду, са жељом: да још за дуго време буде Ментор нашим младим правницима, чија ће га љубав, уважање и благодарност пратити на сваком кораку.

У знак заслуга његових на просветном пољу Њег. Вел. Краљ благоволео га је одликовати орденом Св. Саве првог степена. —

* * *

Одликовања. Г. Христифор Петровић, судија горњо-милановачког првост. суда у пензији, одликован је орденом Белог Орла V. редом, а г.г. Никола Младеновић, председник чачанског и Миодраг Протић, председник ужичког првост. суда, одликовани су орденом Таковског Крста IV. редом.

* * *

Задужбина за правнике. Г-ђа Ангелина М. Марића за успомену свога умрлога сина Милана основала је фонд из непокретног имања у вредности од 35.000 динара, који ће се звати „Фонд Милана М. Марића, правника“. Из прихода тога фонда, који за сада износи 252 динара месечно, по одбитку за одржавање имања, издржаваће се по један питомац на школи права у Паризу и биће дужан да у року од најдаље четири године сврши права и положи испит лиценцијата. Фондом ће управљати краљ. срп. Министарство Просвете и Црквених Послова. Питомце ће бирати осим прве двојице, које бира сама г-ђа Марићка, професорски савет правног факултета Велике Школе у Београду између најодличнијих својих ученика, који су свршили правни факултет Велике Школе, а Министар Просвете ће изабраним питомцима одређивати и издавати благодејање.

* * *

Правничка Књижевна Задруга. Правни факултет наше Велике Школе покренуо је мисао и упутио је одбору правозаступничког удружења предлог, да удружење узме на себе оснивање Правничке Књижевне Задруге. Смер њен био би, да по примеру и основи, коју је усвојила Српска Књижевна Задруга, од годишњих прилога својих задругара издаје сваке године неколико стручних правничких дела. На тај би начин српски правници почели систематски неговати своју науку, оснивајући стручну библиотеку, каква по другим врстама науке код нас још не постоји.

Управни одбор удружења прихватио је у начелу овај предлог и израдиће у споразуму са правним факултетом детаљни програм, који ће објавити свима правницима српским.

Ми за сада износимо ову одлуку нашу, надајући се, да ће сви правници и сви пријатељи српске књиге и науке радосно усвојити ову намеру и тиме створити себи прилику, да са незнатним годишњим прилогом, н. пр. 10 дин., дођу постепено до систематски уређене збирке дела из правних и државних наука на српском језику.

Поверенике наше молимо већ сада, да пронагирају ову одлуку нашег удружења.

* * *

Професор Ломброзо, који је оптужен био, да је дражио народ неким својим чланцима у једном социјалистичком листу, осуђен је на 3 и по месеца затвора и 100 дин. новчане казне.

* * *

Адвокатска Комора у Темишвару држала је пр. мес. конференцију, на којој је закључено, да ради неговања правне науке и заступања својих сталешких интереса, покрене стручни орган; да оснује пензиони фонд за случај болести и изнемоглости и да учини Министру Правде представку о правичнијој уредби за наплаћивање адвокатске зараде.

* * *

Престало право на правозаступништво г. Љубисаву Пантићу адвокату у Ђуприји и г. Јовану Спасићу адвокату у Пожаревцу услед ступања у државну службу.

* * *

WWW.UNILIB.RS Општи законици у Швајцарској. Народ швајцарски, општим гласањем, а са 262.000 против 98.000 гласова, овластио је савезно веће републике, да изда општи грађански и општи кривични законик за сву Швајцарску. Међу гласачима против законског јединства највише су били становници католичких кантона Ури, Швиц, Фрајбург и Валис, који су протавни сваком напретку на заједничкој организацији земље, јер се придржавају кантонске независности. И ако 350.000 грађана није гласало, ипак је општа жеља и потреба, да се постигне унификација права. Прво ће се приступити казненом, а затим грађанском законнику. Пројекте су израдили професури Хубер и Штос, а прегледали су их стручне комисије.

БЕЛЕШКЕ

Адвокатски углед. Пре неколико недеља враћао се адвокат Н. у Будимпешти са некога весеља, а кад је сишао са кола, он је, да би се растрезио, наставио свој пут пешице. Публика која је мимо њега пролазила приметила је његово стање, а деца са улице задиркивали су га, док он није позвао у помоћ полицајца, који га спроведе у полицију. Тамо је било свачега, тако, да је адвокат тужио комесара за увреду. Све ово дошло је до знања адвокатској комори, која је адвоката Н. ставила под дисциплинарну оптужбу због повреде сталечног угледа, јер је у нијаном стању ишао улицом.

* * *

Женскиња, први универзитетски доцент. Д-р А. Тумарски, Рускиња из Одесе, држала је 17./29. октобра на универзитету у Берву своје приступно предавање као приватни доцент на философском факултету. Пред гостима, које је позвао ректор, и многобројним слушаоцима она је са великим одобравањем развила тему: Гете о бићу драме.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А